

Újpesti

2002. szeptember IX. évfolyam 3. sz.

Helytörténeti Értesítő

A Zenede születésekor az elegáns Conservatorium nevet kapta, később mindenki egyszerűen csak Zenedének nevezte. Hozzá tartozott a polgárosodó világhoz. Remek helyre született, sohasem unatkozott, hiszen tanúja lehetett a város pezsgő életének.

Hétköznapokon kora reggeltől a szemközi piac változatos hangokkal köszöntötte: szekérnyikorgással, lónyerítéssel, kofák perpatvarával. Sőt, később villamos is csilingelt ablakai előtt. Mindig hivatásához méltóan válaszolt a város üzeneteire: szárnyaló dallamokkal, hegedű-

szóval, zongoraakkorddal, fuvolafutammal..., amelyet olykor lakkcipős, matrózblúzos leányok, olykor – évek múltán – farmeres ifjak csaltak elő hangszereikből.

Pihenésre csak vasárnap jutott ideje. Ilyenkor délelőttönként a tér másik lakója, a református templom üdvözölte harangszóval, megköszönve, hogy az istentiszteleteken az általa művelt fiatalok milyen szépen éneklék a zsoltárokat. Délután az arra sétálókat nézegetve elmélázhatott a diákhangversenyek sikerein, és próbálta számolgatni, hogy hány ezer gyermeket és ifjút vezetett be a zene birodalmába... □ *Kőrös Márta*

1894. április 2-án, Budapesten temették Kossuth Lajost

„Kossuth Lajos nincs többé! Hosszú, kínos szenvedés, rettenetes haláltusa után március hó 20-án örökre lehunyta szemeit. Március 20-a – gyásznapja lesz ezentúl a magyarnak. Fájdalmas, nehéz elgondolnunk, hogy Kossuth, a lánglelkű nagy Kossuth most némán és hidegen fekszik idegen földön. Sohase fogjuk többé hallani a szavát, azt a bűbájos szót, mellyel csodát teremtett!... És amint ezt leírjuk, könny hull szemünkből, kezünkben megre-meg a toll... [...] Szomorú nagyhét. Benn vagyunk a szomorúság, a gyász hetében. Krisztus Urunk is e nagy napok alatt szenvedett és halt meg; Kossuth Lajos – ki a mi megváltónk vala – is megvált szenvedéseivel a földi élettől. Ujpest is felvette a szomorúság képét. A háza-kon gyászlobogók lengenek, a kirakatokban Kossuth arcképe gyászkeretbe foglalva, minden házban gyász és szomorúság. [...] Ujpesti körökben mély megdöbbenést okozott Kossuth halála, s a községi képviselő testületet a bíró azonnal összehívta, hogy díszpolgára iránt az utolsó kegyeletes aktust megtegyék. [...] A gyűlésen határozatba mentek: 1. Kossuth Lajos legnagyobb hazánkfíának halála fölött Ujpest polgárságának fájdalma jegyzőkönyvbe iktattatik. 2. Az elhunyt nagy hazafi családjához részvétirat intéztetik. 3. A temetésen Ujpest község küldöttségileg képviselteti magát Beniczky Antallal és Zsoldos János jegyzővel. 4. A képviselőház sürgősen felhivatik, hogy a nemzet drága halottja országos költségen, itthon temetessék el; hogy emléke törvénybe iktattassék; hogy neki országos költségen szobor állíttassék; ha pedig ez nemzeti közadakozás útján létesítenék, akkor megszavaz a község 500 frt-ot, mely összeg a szobor létesítésének idejéig a község által mint külön letét kezelendő. 5. Az összes felekezetek lelkészei felkéretnek, hogy az országos gyász alkalmából ünnepi gyász istentiszteleteket tartsanak és harangjaikat meghúzassák.” (Ujpesti Ellenőr, 1894. márc. 25.)

„Kossuth Lajos itthon! Hazajött Kossuth Lajos! Negyvenöt évvel ezelőtt 1849. aug. 17-én lépte át Vidinnél az ország határát, akkor még azért, hogy a zsarnokság túlnyomó ereje ellen segítséget hozzon a magyarnak, akár hogy Törökországból, akár Angliából, majd a szabad Amerika földjéről, végre az Italia Unità a szabadságban egyesült Olaszhonból. Akkor még azért, de mikor 1867-ben sem jött be, akkor már önkéntes számkivetésre ítélte magát, mivel szent eszméit megalkuvással soha se volt hajlandó diadalra juttatni. De Kossuth szelleme, Kossuth ereje ma még nagyobb lelkünkben, mint volt, és a gyász mellett erősekké, megdönt-hetetlenül erősekké tesz bennünket az, hogy hazajött közénk és velünk él, bennünk él, amíg mi élünk, amíg csak lesz Magyarország. Üdvözlégy nagy halott itthon, közöttünk s áldott legyen a föld, mely hazádként hazát ad hamvainak!” (Ujpesti Ellenőr, 1894. ápr. 1.)

„Ujpestiek Kossuth temetésén. [...] Vasárnap reggel indult a nagy emberáradat és a körök, egyesületek zászlói alatt mintegy 6000-en mentek be. A lóvasút igazgatósága gondoskodott elegendő számú kocsikról és a gyors közlekedés biztosítva volt. [...] Ujpestről a statisztikai kimutatások szerint mintegy 15 ezer ember vett részt a temetésen. [...] Geduly Lajos ev. és Mády Lajos ref. lelkészek Kossuth Lajos temetésén segédkeztek Sárkány püspök mellett. Úgy a ravatalnál, mint a sírnál is részt vettek a pontifikációban.”

„Isten hozott Kossuth Ferencz! [...] Mutassa meg Ujpest, hogy midőn Kossuth Ferencz megelőzve az ország összes városait és községeit, minket tisztelt meg látogatásával, nem leszünk rá érdemtelenek és illő módon fogadjuk. [...] A ref. templomban tartandó gyászistentisztelet 10 órakor kezdődik, melyen Kossuth Ferenczen kívül kerületünk országos képviselője, Várady Károly és gróf Károlyi Gábor is megjelennek.” (Ujpesti Ellenőr, 1894. ápr. 8.) □ (Összeállította Szöllőssy Marianne)

Újpesti

2002. szeptember IX. évfolyam 3. sz.

Helytörténeti Értesítő

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECZOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

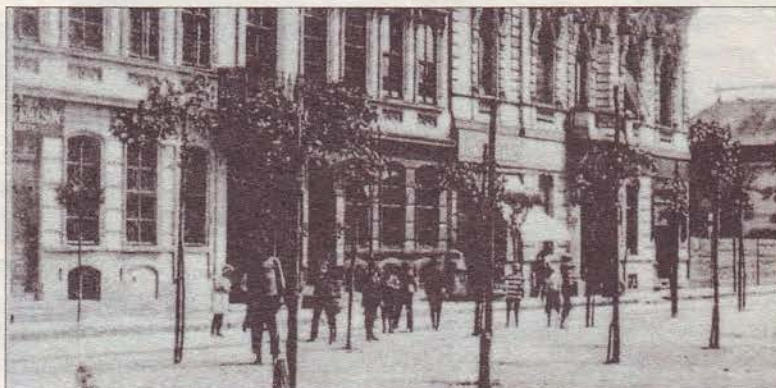
A szerkesztőbizottság tagjai:
HIRMANN LÁSZLÓ
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA
KÖRÖS ANIKÓ
KRIZSÁN SÁNDOR
DR. SALLAI JÁNOS
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
HIRMANN LÁSZLÓ *tanár*
IVÁNYI JÁNOS *okleveles építőmérnök*
JOZEFKA ANTAL *vegyszermérnök,*
az Újpesti Művészek Társaságának
elnöke
KRIZSÁN SÁNDOR *gyűjteménykezelő*
DR. KRISKA GYÖRGY *egyetemi*
adjunktus (ELTE)
SZENTPÁLI GÁBOR *történész*
SZÖLLŐSY MARIANNE
helytörténetigyűjtemény-vezető
ZALÁN TIBOR *író, költő*

Szerkesztőség:
1041 Budapest, István út 14.
Tel.: 231-3160, fax.: 231-3161
Kiadja: Újpest Önkormányzata
Laptevő: BANGA FERENC
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
PÉ-PRINT BT.
Felelős vezető: SZÜCS ERNŐ

Újpesti Zenede (részlet)

1	KÖRÖS MÁRTA <i>A Zenede</i>
Múltidéző	
2	<i>1894. április 2-án, Budapesten temették Kossuth Lajost</i>
Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
Tanulmány, dokumentum	
4	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>Kossuth Lajos, Újpest díszpolgára</i>
6	<i>Díszpolgári oklevél</i>
Közlemények	
8	KRIZSÁN SÁNDOR <i>Újpest és a vasút</i>
11	SZENTPÁLI GÁBOR <i>Az újpesti forradalom mártírja:</i>
<i>Rajki Márton ügyvéd</i>
15	IVÁNYI JÁNOS <i>A felújított és az egykori UTE Stadion</i>
20	DR. KRISKA GYÖRGY <i>A Mogyoródi-patak</i>
22	JOZEFKA ANTAL <i>Nagybányai Nagy Zoltán</i>
24	ZALÁN TIBOR <i>Tételek N. N. Z. képeihez</i>
Híres újpestiek	
26	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Dr. Cserba Elemér</i>
Interjú	
29	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>Egész munkásságát Újpest</i>
<i>és Rákospalota betegeinek szentelte</i>
32	Helytörténeti hírek

Kossuth Lajos, Újpest díszpolgára

„Egyhangúlag és a legnagyobb lelkesedés mellett” Kossuth Lajost Újpest nagyközség 1889. augusztus 26-án kelt jegyzőkönyvi bejegyzése szerint a képviselő-testület díszpolgárává választotta. A díszoklevelet a torinói emigrációban élő politikusként egy újpesti küldöttség adta át.

Döntésüket nemcsak a hazánkban virágzó Kossuth-kultusz magyarázza. Konkrét oka az 1879. L. törvény cikk elfogadása volt. E rendelkezése folytán elveszti magyar állampolgárságát az a külföldön élő állampolgár, aki a törvény életbe lépésétől (1879. december 27.) számított tíz esztendő alatt nem kéri állampolgársága megújítását az Osztrák-Magyar Monarchia konzulátusain. Kossuth Lajos nem tett eleget a törvénynek. Ezzel kapcsolatban 1889. december 20-án nyílt levélben leszögezte: „Ferenc József osztrák császár, magyar király alattvalójának magamat soha egy percig sem ismertem el, s el sem ismerem. Ez az én álláspontom.”

Hazájában azonban tízezrek várták vissza még ekkor is Kossuthot. Számukra elfogadhatatlan volt eszményképük hontalanná válása. Szinte minden hazafi tenni kívánt valamit annak érdekében, hogy megakadályozzák az állampolgárság elvételét Kossuth Lajostól. „Ezen képtelen állapot bekövetkezését – olvasható Ugró Gyula Újpest című monográfiájában – az egész ország igyekezett megghiúsítani az által, hogy Kossuth Lajost úgyszólván az összes magyar városok díszpolgárúkká választották.” Még a főváros is. A városok sorát a községek is követték. Első a nagyközségek sorában Újpest volt. A rendkívüli képviselő-testületi ülésen az alábbiakat vették jegyzőkönyvbe: ... „e haza határán kívül élő, de e honnak legnagyobb polgára Kossuth Lajos e nagyközség díszpolgárává választassék. Ezt kívánja nemcsak a határtalan hódoló tisztelet és nagyrabecsülés, hanem kívánja és óhajta e 18.000 lélekből álló, 1200

választót meghaladó község polgársága, mely óhajának többszörösen de különösen most Lajos napjának ünneplése alkalmával, minden rang és politikai pártkülömbőség nélkül kifejezést adott.”

Tisza Kálmán miniszterelnök parlamenti lépéseket tett a törvény módosítására annak érdekében, hogy Kossuth Lajos állampolgársága megmaradhasson. Az 1890. február 12-i minisztertanácson Tisza a honossági törvény egyik paragrafusának csekély módosítását javasolta. Ennek értelmében akit valamelyik magyar város díszpolgárává választott, s az illető a választást elfogadta, annak honpolgársága tíz év távollét esetén sem szűnne meg. A minisztertanács a javaslatot nem fogadta el, a módosítás azt a látszatot keltené, hangzott az indoklás, mintha kizárólag Kossuth Lajos kedvéért alkották volna. Ezt pedig ki kell zárni „olyan valakire nézve, ki mint Kossuth ...megtagadja a korona irányában köteles függést, s ezáltal az ország törvényeinek elismerését...” Tisza Kálmán miniszterei leszavasták, másnap benyújtotta az uralkodónak lemondását, melyet ő el is fogadott. A számtalan díszpolgári oklevél és a magyar miniszterelnök kísérlete sem volt elegendő, a világ szemében is nagyra becsült magyar politikus hontalanná vált.

„Nem vagyok többé magyar polgár – írta Kossuth 1891-ben Turinban. – De magyar ember vagyok s maradok. Anyám a magyar haza, törvényszerzői minőségben kitagadott; én kitagadott gyermeke nem fogom anyámat, a magyar hazát megtagadni; kitagadásom dacára fiúi kegyelettel áldom nevét, fiúi szeretettel fogok osztani örömeiben, bánjában, s fogom szívemen viselni nemzeti érdekeit, nemzeti reményeit mind halálomig.” Kossuth haláláig képviselte hazája érdekeit az egész világ előtt. Egyetlen főhajtással sem ismerte el a Habsburg-ház uralmát Magyarországon felett, elhunytáig a függetlenség híve maradt. Erről vallanak 1894. márciusában, halála előtt elhangzott utolsó mondatai: „Mondják,

hogy én a múltnak vagyok embere..., de az a múlt, amelynek embere vagyok, olyan múlt, amelynek jövődönnek kell lenni, ha a magyar nemzetnek még van jövője. S én számot vetve azon életerővel, amely a magyar nemzetet annyi balszerencse közt, annyi viszály után egy ezred éven át fenntartotta, hiszem, hogy van, s

hát azon múltnak is van, amelynek én embere vagyok... Az én nevem óramutató; jelzi az időt, mely jönni fog, melynek jönni kell, ha a magyar nemzet számára még tartottak fel jövőt a végzetek, és annak a jövőnek neve: szabad haza Magyarország szabad polgárainak, annak a jövőnek neve: állami függetlenség." □

Díszpolgári Oklevél Kossuth Lajos Polgártársuknak, MAGYARORSZÁG VOLT KORMÁNYZÓJÁNAK UJPEST összes polgárai 1889.

JEGYZŐKÖNYV. Felvétellett Ujpesten, 1889. évi augusztus hó 26.án tartott képviselőtestületi ülésében.

Jelenlévők: Tanos Pál bíró, Csep-Csányi Árpád, Dr. Seligmann Jenő, Heisz Károly, Palotai Adolf, Wittmann Miksa, Ödry Lehel, Ullerich Gyula, Dr. Hédervári Soma,

Hochbaum Jakab, Búsfy István, Boscovits Alajos, Illek Vincze, Erker András, Árky Mihály, Kárpáthy József, Korponay Ödön, Reiter György, Perich Károly, Mády Lajos, Hornecz József, Handel Kálmán, Fornheim Dávid, Simon Dániel, Leiner Fülöp, Schön Bernát, Schaff Rezső képviselők, Beniczky Antal és Gurányi István jegyzők.

100. sz. Indítvány tétetett, hogy e haza határán kívül élő, de e honnak legnagyobb polgára Kossuth Lajos e nagyközség díszpolgárává választassék. Ezt kívánja nemcsak a határtalan hódoló tisztelet és nagyrabecsülés, hanem kívánja és óhajtja e 18.000 lélekből álló, 1200 választót meghaladó község polgársága, mely óhajának többszörösen de különösen most Lajos napjának ünneplése alkalmával, minden rang és politikai pártkülömbőség nélkül kifejezést adott.

Ujpest község képviselőtestülete ezen indítványt egyhangulag és a legnagyobb lelkesedés mellett elfogadva KOSSUTH LAJOS nagy hazánkfíát ezennel díszpolgárává megválasztja és a díszpolgári oklevélnek, jelen jegyzőkönyv kíséretében való elküldését elrendeli. Kedves kötelességének ismeri e nagyközség képviselőtestülete a polgárság és a választók ez irányban nyilvánított óhajának annál is inkább megfelelni, mert teljesen átérzi azon nagy fontosságú, lángoló hazaszeretet, tántoríthatatlan politikai meggyőződés vezérelte nagymérvű szolgálatoknak a jövőre is kiható

horderejét, melyeket Kossuth Lajos nyilvános pályája megkezdése óta e mai napig folytonosan hazánk érdekében tanúsított.

Küzdött Ő nemzetiségünk és alkotmányunk fenntartása érdekében egy hosszú életen keresztül, s midőn létjogunk, alkotmányunk, szabadságunk megtámadtatott, ezeknek védelmében annyira kimagaslott, hogy minden alkotmánya, nemzetisége és szabadsága fentartásáért buzgó magyar ember a magasztos elvek tántoríthatatlan és soha nem lankadó előharcosa és védelmezője, a nagy magyar polgár előtt meghajolva, bámulatát, háláját és határtalan becsülését minden alkalommal nyilvánítja.

Ezredéves történelmünk a haza és szabadságszeretet folytonos láncolata s gazdag az alkotmányért és a szabadságért való küzdelemben. Vannak a haza, nemzetiség és szabadság védelmének, a honpolgári kötelesség teljesítésének nagyon számos és kimagasló történelmi alakjai, kiknek emlékét a hazáért és ennek szabadságáért rajongó magyar nemzet hálával őrzi meg mindenkor. És ezen kimagasló alakok között KOSSUTH LAJOS, KÖZSÉGÜNK DÍSZPOLGÁRA immár, az újabb kor történelmének tanúsága szerint is, legkiválóbb alakja és ez marad is mindaddig, a míg a magyar nemzet és a magyar történelem élni fog.

És midőn Újpest Község Kossuth Lajost díszpolgárává megválasztja, nem vét sem nagy hazánkfia ellen, sem pedig a törvény szerint több önállósággal s díszpolgárságra választási joggal bíró városok ellen a szerénység rovására, a midőn mint nagyközség első hazánkban, mely Kossuth Lajost díszpolgárának üdvözölhetni szerencsés.

Újpest községének 18.000 lélekből álló és majdnem kivétel nélkül iparral foglalkozó polgárai kétszeres kötelességet teljesítenek, midőn a hála, szeretet és ragaszkodás ezen csekély adóját nagy hazánkfíával szemben lerójják. Kossuth Lajos lévén az, ki az egész nemzet, minden magyar legmélyebb háláját kiérdemlő működése mellett, a magyar ipar felvirágzása érdekében is oly küzdelmet vívott, a melyet sem előtte, sem mellette senki.

Mindezeknél fogva az ekként egyhangulag történt díszpolgárrá való megválasztatása jegyzőkönyvbe iktattatik és Kossuth Lajos mindazon jogokkal, a melyekkel e

községnek bármely más polgára bír, felruházottnak kimondatik. Kmf.

Tanos Pál
bíró
Hochbaum Jakab
törv. bíró

Kiss János
jegyző
Beniczky Antal
jegyző

Dr. Hédervári Sámuel
községi orvos

Gurányi István
aljegyző
Búsfi István
közgyám
Ladányi Zsigmond
községi állatorvos

Lindt János
pénztárnok

[és 53 aláíró]*

*Az oklevél készítője: „Bauer tanár, Újpest”. A díszpolgári oklevél fotómásolatát, kötését készítette: Váradi J. és Társa Fényképészet, Újpest. Az oklevél ezen példánya az Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben tekinthető meg. Az oklevelet eredeti helyesírással közöljük.

KRIZSÁN SÁNDOR

Újpest és a vasút

Már egy évtized eltelt azóta, hogy Újpest első nagyobb ipari vállalkozásai megkezdtek működésüket, és hat éve alakult meg a község első előljárósága. Az egyre gyarapodó településtől mintegy félórányi járóföldre azonban már gőzüzemű vasút járt, méghozzá Magyarországon az első! Ekkor 1846-ot írtak.

A pest-váci vasútvonal építése, megnyitása

A Bécsbe vezető vasútvonal építéséhez kétféle terv született. Az egyik változat szerint a Duna bal partja mentén, Pestről Pozsony érintésével jutott volna el a birodalmi fővárosig, a másik tervezet a Duna-jobbparti vasút javaslatát tartalmazta, mely Győr városát kapcsolta volna be a közlekedésbe. Előbbit a Rothschild bankház, utóbbit pedig a Sina bankérdekltség karolta fel. Az uralkodó I. Ferenc császár és a helytartótanács a jobb parti vasutat támogatta, a bal parti vonal engedélyezését halogatta. A bal parti vonal előnyére szolgált, hogy Duna-hidat nem kellett építeni, így Pestről egyenesen tovább lehetett vezetni Debrecen felé. A Sina érdekltség végül 1840-ben a bécs-győri vasútvonal építési munkáit beszüntette, mert az országgyűlésen részt vevők többsége a Duna-balparti vasút építését támogatta.

Az osztrák északi vasutat építtetni kívánó Rothschild bankházhoz csatlakozott Sztá-

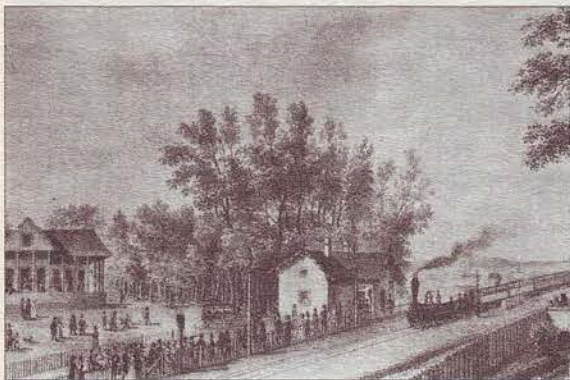
nyi Ullmann Móríc pozsonyi származású pesti nagykereskedő, aki 1837. október 25-én a Duna-balparti vasút Pozsony–Pest közötti vonalára előmunkálati engedélyt kért. Ehhez november 14-én jutott hozzá. A vonal tervezésével megbízta az amerikai vasútépítésben is részt vett Charles F. Zimpel főmérnököt. Zimpel 1838 júniusában a pest-váci vonal részletes tervét, valamint a létesítendő magyarországi hálózat helyszínrajzát benyújtotta a helytartótanácsnak.

1839 májusában Ullmann közzétette a leendő vasút programját részvénytársaság alapítása céljából. Anyagi előrelépés azonban csak lassan történt, a gazdasági visszaesés idején a társaság sem kardoskodott a vasút mielőbbi megépítéséért.

A cég alapszabályát a helytartótanács 1844. január 24-én hagyta jóvá, majd I. Ferenc császár az előmunkálatok megkezdésétől hét évre szóló kizárólagossági jogot biztosított az építőknek. A helytartótanács március 13-án engedélyezte a vasút építését. Az engedélyezési szerződés alapján a Magyar Középponti Vasúttársaság jogot nyert azt osztrák határ – Marchegg – Pozsony – Érsekújvár – Vác – Pest, valamint a Pest – Debrecen felé vezető fővonal, és innen Komárom, Arad, Nagyvárad és Rakamaz irányába szárnyvonalak létesítésére.

Az építkezés 1844 őszén indult. Télen, a rossz időjárásban is folyt a munka. A következő év tavaszán már a kavicságyazat terítésén dolgoztak, majd megkezdődött a talpfák és a sínek végleges elhelyezése. Pesten, nagyjából a mai Nyugati pályaudvar helyén nagyméretű állomásépületet hoztak létre, és a közbenső megállóhelyek (Palota – a mai Rákospalota –, Újpest, Dunakeszi), valamint az ideiglenes végállomás (Vác) is elkészült.

1845 őszén tartották meg József nádor és családja jelenlétében az első próbamenetet Pest és Palota állomás között. A november 10-én történt eseményről november 13-án így számol be a Budapesti Híradó: „Hirdetve volt

Palota állomás a Pest–Vác vasútvonalon (Életképek, 1847)

tudni illik, hogy tíz óraker a központi vasúton első ünnepélyes kirándulás fog történni Palotáig, s ennek hallatára már nyolc óraker ezer meg ezer ember foglalá el az indulási pont környékét. Tizenegyedfél óra tájban taraczkok dörgése nádorunk ő fenségék közelítését jelenté, ki a koronaőr ő exc. által ünnepélyesen fogadtatván, azonnal elfoglalni méltóztatott helyét a pompás társalgási szoba gyanánt feldíszített kocsiban 's az egész fogat, mely összesen hét kocsiból állott, melyek mindegyikében mintegy szóval ötven meghívott vendég ült, harsogó zene közt tova repült, «Buda» és «Pest» virágfüzerekkel felcsinosított mozgonyok által vontatva, 's az egy mért-földnyi tért tizenégy percz alatt haladá meg. Palotánál katonai zeneszó, 's a körülakó falusiak ezreinek harsogó éljenzései fogadták az érkezőket.”

A pest-váci vonal építése jól haladt, így annak hatósági bejárását 1846. július 5-én tartották meg, 15-én pedig ünnepélyes keretek között megnyílt Magyarország első gőzüzemű vasútvonala. A korabeli sajtó részletesen beszámolt az eseményről, melyen a nádor, valamint családja és udvara is részt vett. Délután 4 óraker a „virágokkal koszorúzott és zászlókkal díszített két gőzmozdony «Buda» és «Pest» egyet nyerítenek, vagys sivitának, és az udvari kocsi hét waggonnal megindult a sokaság bámulatára...” – írja a Budapesti Híradó 1846. július 23-i száma.

A mintegy 350 utast szállító különvonat Palota állomáson megállás nélkül haladt keresztül, Dunakeszin pedig csak vízvétel idejére állt meg. A teljes utat – a dunakeszi tízperces tartózkodással együtt – 59 percz alatt futotta be. A megérkezés ünnepi hangulatát erősen csökkentette az a szomorú esemény, melyre senki sem számított, ugyanis Vác városában tűz pusztított. Az ünnepség résztvevői beszéd elhangzása és lakoma nélkül, rövid itt-tartózkodás után utaztak vissza Pestre.

Másnap, július 16-án a közforgalom számára is megnyílt a vasút. A viteldíj szalonkocsiban Pest és Vác között 1 forint 30 krajcárba került, az I. osztályon 50, II. osztályon 30, III. osztályon 20 kr összeget kellett fizetni.

A Magyar Középpont Vasút pozsonymarcheggi vonalát 1848. augusztus 20-án adták át. A társaság anyagi készletei azonban ki-

merültek, ezért vonalait, járműveit, épületeit, személyzetét és egyéb felszerelését az állam váltotta meg és a most alapított Délkeleti Államvasútra bízta. Ez folytatta a már megkezdett építkezéseket, így lehetővé vált, hogy 1851 áprilisáig a 179 km hosszú, Pest és Pozsony közötti szakasz teljesen elkészüljön. A vonalat 1855-ben az Osztrák (1882-től Osztrák-Magyar) Államvasút Társaság vette át.

Palota – az első állomás

A palotai vasútállomás környéke az 1840-es, 1850-es évek fordulóján még kevésbé kötődött Újpesthez. A mai Váci és Arpád út találkozásánál fekvő, a fejlődés stádiumában lévő település ugyanis messze feküdt a vasúttól. Bár hosszabb gyalogutat kellett megtenni az állomáshoz, mégis többen választották e közlekedési eszközt a Pest felé tartó, lassú, rendszertelen forgalmú omnibusszal szemben. Sőt, Újpestről az állomáshoz társaskocsi-járatot is szerveztek (a forgalmat valószínűleg helyi vállalkozó tartotta fenn), elősegítve az innen indulók vagy ide érkezők utazását. A vonat Pestre negyed óra alatt ért be, ez idő tájt ez volt a leggyorsabb utazási forma.

Az állomás mellett fekvő térség már a vasút építése előtt is kedvelt kirándulóhely volt, 1846 nyaratól még inkább látogatott vidéknek számított. Itt, nagyjából a vasút – Vécsey Károly utca – Leiningen Károly utca – Sporttelep utca – Erdősor út által határolt területen helyezkedett el a Palotai erdő, mely jó levegőjével vonzotta a kirándulni vágyó pesti polgárokat. Szórakozásra is adódott lehetőség: 1847-ben az állomás mellett megnyílt az első kertvendéglő, melynek később követője is akadt.

Először közvetlenül az erdő mellett hangulatos nyaralótelep létesült, néhány csinos, díszes épülettel. A Villasor – ma Vécsey Károly utca – első házait a vasút Palota felőli oldalán újabbak követték, a 19. század végéig egy egész új lakónegyedet hoztak létre. Lassan kialakult az állomás környékének arculata.

Ingavonatok Pestről Palotáig

Kellemes tavaszi, nyári vagy éppen kora őszi napokon egyre többen látogattak a Palotai erdő környékére, a Pest és Palota közötti „egy

mérföldnyi”, azaz 7,6 km-es forgalom jóval nagyobb volt, mint a vonal többi szakaszán. Ezért bevezették a csak eddig járó „kéjjáratokat”, a kirándulónvonatokat. Szükség is volt rájuk, mert például 1847-ben 12 ezer pesti polgár látogatott el a jó levegőjű környékre.

Később az esti szórakozásra vágyók részére is szerveztek különvonatokat. „A szab. osztrák–magyar államvasút társaság az idén is a nyári évad alatt, vásár- és ünnepnapokon kedvező időjárás mellett, külön kéjvonatokat fog forgalomba hozni Budapestről k. közönségtől annyira megkedvelt Rákos Palotára és vissza. Az első vonat már ez évi ápril 25-én fog indíttatni. – Indulás Budapestről: Délután 4 órakor, Rákos Palotáról vissza: Esti 10 óra 10 perczkor.” (Újpest és Vidéke, 1886. ápr. 25.)

Palota–Újpest és a munkásvonatok

A jó közlekedési kapcsolat hatására növekedett a környék állandó lakóinak száma, és egyre többen ingáztak Pest és Palota között. Az 1870-es évektől Újpest terjeszkedése is meggyorsult, elsősorban a vasútállomás irányába kezdtek lakóházakat építeni. Az évtized végére Újpest közelebb kerül az állomáshoz, a vonaton Budapest felé utazók nagy része is itt lakott. A község előjárósága azon kérdéssel is foglalkozott, hogy az állomás neve „Új-Pest Rákos Palota” legyen. Ez ügyben lépések történtek, de az elnevezés módosítására csak később került sor, erről tanúskodik az Újpesti

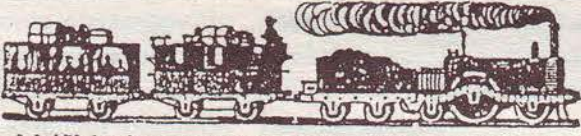
Ellenőr 1894. június 24-i száma: „A m. kir. államvasutak igazgatóságának értesítése szerint a budapest – marcheggi vonalon fekvő Palota állomás neve a kereskedelmi miniszter rendeletéből «Palota-Ujpestre» lett változtatva.”

Az egyre növekvő utasforgalom miatt 1868–69-ben a pályát Pest és Vác között kettősvágányúra építették át, az állomásépületet feltételezésünk szerint nagyjából ebben az időben bővítették ki.

1870-től az Osztrák Államvasút Társaság Pestről Palotáig munkásvonatokat helyezett üzembe. Külön e forgalom lebonyolítására 1873-ban emeletes kocsikat is beszereztek, így e rövid vonalszakaszon még több férőhelyet tudtak biztosítani. Bár az emeletes kocsik a felső szint nehézkes megközelítése miatt nem váltak be, a munkásvonatok igen népszerűek voltak. A '90-es években már napi tíz vonatpár közlekedett. Jelentőségét mutatja, hogy e vonatok számát csak az I. világháború után kellett csökkenteni. A munkásvonatokra külön viteldíjat állapítottak meg, használatáért az 1880-as évek közepétől heti 90 krajcárt kellett fizetni.

1891-ben Baross Gábor kereskedelemügyi miniszter kezdeményezésére a Magyar Királyi Államvasutak üzemkezelésébe került a pest–marcheggi vonal is. Hogy ezután hogyan fejlődött, változott a Palota–Újpestre tartó vonatok forgalma, az egy másik történet része lesz. □

(755)
(1, 3)

Vasutl-
hirdetés.

Folyó július hó 15kén a' magyar középponti vasut' Pest és Vác közötti vonala meg fog nyíltatni, és következő napon azaz folyó július hó 16kán a' közönséges közlekedésnek adatik által, melly napon a' mindennapi személy-menetek elkezdődnek, és pedig:

Pestről, Palotán és Dunakeszin keresztül **Vácra** 8 órakor reggel, 3 órakor délután (1/2 4 ór. d. u. ünnep- és vasárnapokon) 1/4 7 órakor este.

Vácra, Dunakeszin és Palotán keresztül **Pestre** 6 órakor reggel, 1/2 12 órakor délután (1/2 6 órakor délután (8 ór. este ünnep- és vasárnapokon).

Azon naptól kezdve minden állomásokon, valamint a' szállítási hivatalnál, Pesten feldunasoron 4-ik szám alatti Vurm-féle házban uti pogyászok is, és gyorsan küldendő cikkek, szállítás végett felvétetnek. — Nemkülönben ott, a' menetet megelőző napon, jegyeket a' szalon és I-ső osztályu kocsikra ollymódon válthatni, miszerint azok az illető állomási pénztárnál bélyegzés végett előmutattassanak. — Pesten 1846iki július 6kán.

**A' magyar középponti vasut-társaság
igazgatóságától.**

Az első menetrend (1846)

SZENTPÁLI GÁBOR

Az újpesti forradalom mártírja: Rajki Márton ügyvéd

Dr. Rajki Márton – eredeti nevén Klein Mór – zsidó valóság családban született Zentán, 1901-ben. Apja tehetős fűszerkereskedő volt, emellett 40 holdon gazdálkodott a Zentához tartozó Gunarasi tanyán.

A fiatalember szülővárosában végezte a középiskolát. 1919-ben, a szerb megszállás elleni tiltakozásképpen egy diákmozgalom élére állt. A szerbek által megkövetelt feltételeket nem volt hajlandó betartani. 1920 nyarán átszökött Magyarországra. Budapesten beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem Jogi Fakultására. Egyetemi éveiben több alkalommal illegálisan átlépte a határt. Egy alkalommal elfogták a szerb hatóságok, Topolyára vitték, bebörtönözték. Menekülését apja lélekjelenlétének köszönhette, aki a börtönben addig alkudozott fiáért, míg nem kevés aranyért cserébe 15 nap után elengedték. Megmenekült, de a szerb hatóságok kitoloncolták az országból. 1938-ig nem látta szüleit.

Az erősen magyar érzelmű ifjú egyetemi évei alatt fokozatosan jutott el a további életét meghatározó keresztény értékvilághoz. Tanulmányai utolsó éveit Nürnbergben végezte, a Handelshochschuleben. 1924-ben tért vissza Magyarországra, és befejezte felsőfokú tanulmányait. Jogász pályáját Nyírbátorban kezdte. 1926-ban érkezett Újpestre, ahol dr. Décsi István ügyvéd mellett dolgozott. 1928-ban ügyvédvizsgát tett, és Újpesten kezdett praxist. Ugyanabban az évben feleségül vette Kaiser Ilonát. A kapuvári német családból származó feleségétől 1932-ben született fia, György. A család 1935-ben nevét Rajkira változtatta.

Az immáron dr. Rajki Márton életében fordulópontot jelentett, amikor dr. Csík József, az újpesti főplébánia apátja 1938-ban megkeresztelte. Az apát ösztönzésére Rajki 1938-ban belépett az újpesti Katolikus

Körbe. Ekkor már a Pestvidéki Kamara választmányi tagja volt. És munkájának eredményeként házat vásárolhatott az Erzsébet utcában.

1942-ben behívták katonai szolgálatra, három hónapon keresztül karpaszományos honvéd volt Kecskeméten. Leszerelése után nem sokkal, 1943-ban kéthetes páncéltörő kiképzést kapott. 1944 júniusában a második zsidótörvény alapján zsidó származása miatt munkaszolgálatra vitték Pestszentlőrincre. A kemény fizikai munkát jól tűrte, hiszen fiatal korában sokat birkózott, vívott, remek ökölvívónak számított. Dr. Rajki Márton egy rövid eltávozás alkalmával október 24-én megszökött a táborból, hazamenekült, és lakásában

A Tolnai Lajos utcai börtönben, 1957-ben

bujkált. Később megtudta, hogy szökése után a századát Németországba vezényelték.

A háború után nagy lelkesedéssel vállalt szerepet a közéletben. Keresztényszocialista nézetei a Kiszgazda Párt felé irányították. A párt újpesti főtitkára lett, szervezte a napról napra nagyobb taglétszámú helyi szervezetet. 1945 áprilisában azonban komoly nézeteltérései támadtak egyes helyi kiszgazda vezetőkkel. A konfliktus központjában az a kérdés állt, hogy milyen mértékben ajánlatos együttműködni a Kommunista Párttal. Dr. Rajki fontosnak tartotta a Kiszgazda Párt függetlenségét, s amikor véleményével kisebbségbe került, lemondott főtitkári posztjáról, sőt a pártból is kilépett. A rövid kiszgazda epizód után segélyezési akciókat szervezett; legnagyobb ilyen akciója a munkaszolgálatosok számára való gyűjtés volt.

Karitatív tevékenysége a háborúban tovább erősödött katolikus hitéből táplálkozott. Hithű katolikusként élt, hivatalos szerepet vállalt az újpesti Katolikus Főplébánia életében is, 1945-től ő lett a főplébánia egyházközségének az ügyésze. Ellátta több egyházi személyiség bírósági védelmét. Védte többek között dr. Csík József újpesti apátplébánost, aki azért került a vádlottak padjára, mert az Újpesti Turul Egyesület vezetőségi tagja volt. Dr. Rajki Mártonnak a kommunisták is szerepet szántak. Ezért kereste meg Rajkit Földes László képviselő vezetésével egy parlamenti képviselőkből álló csoport, nem sokkal azután, hogy Pócspetri községben, hamis vád alapján elítélték a helyi plébánost. Az állam képviselői arra próbálták rávenni az újpesti ügyvédet, hogy vegyen rész olyan programokban, melyek a keresztény felekezetek és az állam kiegyezését szimbolizálják. Dr. Rajki Márton nem ellenezte a küldöttség törekvéseit, ezért egy egyeztető értekezlet szervezését javasolta. A hatalom képviselői felkérték, hogy szervezze meg a tanácskozást. A program nem sokkal később békésen lezajlott, de a rendezvényen Rajki nem volt hajlandó előadást tartani.

Az ötvenes évek elején ügyvédi és közéleti tevékenységét erősen visszavetette súlyos betegsége. Felépülése után munkaközösség-

ben folytatta a pályát. 1956. október 24-én a munkaközösség rendszeres napi feladatát végezte kollégáival, amikor futótűzként terjedt a hír, hogy az újpesti városháza mellett nagy tömeg gyülekezik, és ledöntik az épület szomszédságában álló szovjet katonai emlékművet. Dr. Rajki – akárcsak a többi ügyvéd –, délben kiment a közeli térre, majd a rövid munkaszünet után visszatért dolgozni. Este kíváncsiságból ismét kísért a térre, ahol a mai városháza mellett több ezres tömeg hallgatta a ledöntött szobor megmaradt talapzatára kapaszkodó szónokokat. A tömeg rövidesen Forradalmi Bizottság megalakítását kívánta. A legtöbb ember Gálhidi Béla tanácselnök-helyettes bizottsági elnökké való megválasztását követelte. Az egyik, korábban ismeretlen szónok, Kósa Pál odalépett dr. Rajkihoz, és arra kérte, segítsen előkeríteni Gálhidit. Dr. Rajkinak régi jó barátja volt a tanácselnök-helyettes, így elindult megkeresni őt a Tanácsházán.

Később mindketten lementek a térre, ahol a városvezető rövid beszédet mondott a nyugalom és a rend fenntartásának szükségességéről. Ezt követően irodájába hívta valamennyi szónokot. A következő néhány órában megalakult a Forradalmi Bizottság. Az egymás számára többnyire ismeretlen emberek bemutatkoztak, beszéltek magukról, biztosították egymást, hogy Újpest nyugalmanak fenntartása a legfontosabb ebben a képlékeny helyzetben. A Forradalmi Bizottság Rajki Mártont választotta elnökké. Hatásköre nem volt világos, hiszen a részletek kidolgozására nem volt idő és lehetőség. A legfontosabb feladat a közbiztonság helyreállítása volt. A rendőrségnek nyomát sem lehetett látni, a kapitányság teljes legénysége – tartva az emberek haragjától – kivonult a városházából. A Forradalmi Bizottság polgárőrséget állított fel. Az őrségnek biztosítani kellett a közbiztonságot, ugyanakkor össze kellett gyűjteni a fegyveres civileket, ellenőrizni kellett őket, nehogy a fegyverekkel bárki is megzavarja a közrendet. A rendelkezést Rajki Márton adta ki. A mindenki által helyeselt döntés eredményeképpen fegyverezett csoportokat szerveztek a kósa fegyveresekből. A tömeg megnyugtatósa érdekében dr. Rajki felnyitatta a Magyar Nemzeti Bank újpesti fiókjának pánccsokrényét.

Október 26-án a bank vezetői tudatták a Forradalmi Bizottság elnökével, hogy a páncélszekrény kulcsát őrző négy emberből csak hármat találnak, az üzemek dolgozói azonban követelik a bérüket. A Forradalmi Bizottság elnöke engedélyt adott a páncélszekrény zárjának feltörésére. Így Újpesten mindenki időben megkapta a járandóságát.

Ugyanezen a napon a Forradalmi Bizottság nevében dr. Rajki tárgyalta a Magyar Dolgozók Pártja újpesti vezetőivel, akik azt ígérték, hogy értesítik a Honvédelmi Minisztériumot: Újpesten rend van, nem kell katonaságot küldeni a nyugalom fenntartására. Az ígéret ellenére Újpestet két irányból szovjet tankok közelítették meg. A tömeg fegyveres harcra készült.

Október 27-én az elmenekült rendőrség küldöttséget menesztett a Forradalmi Bizottsághoz, hogy egyeztessék, miként tudnak együttműködni a későbbiekben a rend fenntartásában. A tömeg az akkori Tanácsháza előtt észrevette a régi rendszer egyenruháit viselő embereket. Azt követelték, tartóztassák le a küldöttség tagjait. A hangulat egyre fenyegetőbb lett, ezért a polgárőrség parancsnoka tehetetlenségében dr. Rajkitól kért segítséget. Az elnök, akinek a fegyverek tömeges megjelenésével egyre kevésbé volt befolyása az eseményekre, rövid beszédben felhívta az épület előtt álldogáló ezrek figyelmét a törvényességre és az erőszak veszélyeire. A tömeg azonban nem csitult, így az elnök javaslatára a rendőröket a polgárőrség védelmében kicsempészték az épületből.

Dr. Rajki Márton ebből az esetből levonta a tanulságot: a tömeget képtelen irányítani. Lemondott a Forradalmi Bizottság elnöki tisztségéről, és átadta a vezetést Kósa Pálnak. Másnap bejelentette, hogy a továbbiakban nem vállalja a bizottsági tagságot sem. Négy napos elnöki tevékenysége alatt senkit nem ért bántódás, az általa vezetett testület törekvése arra irányult, hogy a tisztviselőket újra munkába állítsák, és megteremtsék a város nyugalalmát.

Dr. Rajki figyelme ekkor a régóta tervezett pártalakítás irányába fordult. Dr. Csík József plébános javaslatára, néhány ba-

rátjával elhatározza, hogy létrehoznak egy keresztényszocialista pártot. A következő napokban számos párt kezdte meg a működését, több közülük kereszténynek vallotta magát. Dr. Rajki azt kívánta elérni, hogy a valódi keresztényszocialista gondolat is megjelenjen a városban és az országos politikában.

A Keresztényszocialista Párt október 30-án született meg. Helyiséget Gálhidi Béla segítségével kaptak, a Repülősövetség korábbi újpesti irodái felett november 1-jétől tábla hirdette a párt létezését. Az újonnan alakult párt egy alkalommal jelent meg Újpest közéletében. November elején Kósa Pál tanácskozássra hívta a kerületben szerveződött pártok képviselőit, itt adhatta elő elképzeléseit dr. Rajki Márton is. A párt csupán a jelszavak szintjén született meg, hiszen a későbbre összehívott programalkotó értekezletre – akárcsak a hivatalos elismerésre – a szovjet bevonulás miatt nem került sor.

Az újpesti harcok során az ügyvéd nem mozdult ki lakásából, családjával együtt várta a fegyveres küzdelem végét.

November 12-én a Forradalmi Bizottság Tanácsházán tartózkodó tagjait az épületbe behatoló szovjet egységek váratlanul letartóztatták, és ismeretlen helyre hurcolták. Dr. Rajki Márton számára sem volt világos, hogy később milyen megítélés alá esik szerepvállalása. Politikai véleményét azonban nem rejtette véka alá. Hosszú memorandumot fogalmazott Kádár Jánosnak, amiben javaslatot tett az ország helyzetének tisztességes rendezésére. Ebben a keresztényszocialista, a kisgazda, a szociáldemokrata és a kommunista erők összefogását vetette fel. A fogalmazványt azonban nem adta postára.

1957 márciusában érte el a forradalmárokkal szemben folytatott eljárás. Tanúként kihallgatásra kellett mennie. A kérdések megválaszolása után hazaengedték, de a kihallgatást követő bizonytalan időszakban már sejtette, hogy nem kerülheti el a felelősségre vonást. Az Újpesten lezajlott forradalmi események résztvevői ellen folytatott nyomozás egyre nagyobb méreteket öltött. A nyomozószervek rengeteg embert behívtak Újpestről tanúskodni. A vádlottak száma 1957 őszéig 33-ra emelkedett.

1957. május 14-én éjjel a rendőrség letartóztatási parancsral érkezett a Rajki család Erzsébet utcai házához. A letartóztatás során a tanúként áthívott szomszédok szeme láttára egy pisztolyt kíséreltek meg elrejtetni a lakásban, amit terhelő bizonyítékként találtak volna meg. A kísérletet azonban megghiúsította a családdal szimpatizáló szomszéd, akit emiatt a rendőrség bántalmazott.

A letartóztatott ügyvédet május 14-étől május 20-ig majdnem mindennap kihallgatták. Ezután a tevékenységével kapcsolatos tanúk meghallgatása következett. A nyomozás vége előtt, júliusban még néhány alkalommal faggatták a nyomozók, majd 1957 szeptemberében az ügyet átadták a bíróságnak. Dr. Rajki Mártont a népi demokratikus államrend elleni szervezkedés szervezésével és vezetésével vádolták, mely a legszigorúbb vád volt a hatalom szemében. Az 1958 áprilisában megkezdett tárgyalásnak 93 ülésnapja volt, az ítélet 1959. március 15-én született meg. Rajki Mártonra – tíz társával együtt – az elsőfokú

bíróság halálbüntetést szabott ki. A szervezkedés vezetése mellett gyilkosságra való felbujtásnak minősítették békére szólító beszédeit.

Dr. Rajki a bíróság előtt nyíltan vállalta politikai hovatartozását. Hangot adott meggyőződésének, miszerint a kommunista rezsim elleni összeesküvés nem elítélendő, hangzottatta álláspontját, hogy bünt nem követett el. Többször kifejtette, hogy vallásos meggyőződése miatt került bíróság elé.

A Legfelsőbb Bíróság a másodfokú tárgyalás előtt enyhítésre javasolta dr. Rajki Márton ítéletét. A tanácselnök, dr. Borbély János – akit a családtagok csak „vigyorgó halálnak” hívtak – nem kegyelmezett. 1959. július 28-án kihirdették a másodfokú ítéletet, mely hét ember halálbüntetését mondta ki. Köztük volt dr. Rajki Márton is.

Az ítéletet 1959. július 30-án hajtották végre. Életének utolsó pillanataiban dr. Rajki Márton ügyvéd fennhangon hirdette a békét. □

Dr. Rajki Márton újpesti sírja. A sírkövet dr. Rajki György ügyvéd, dr. Rajki Márton fia állíttatta 1962-ben. A fényképet Iványi János készítette

A felújított és az egykori UTE Stadion

Az UTE Stadiont 1922. szeptember 17-én az UTE-FTC bajnoki mérkőzéssel avatták fel. Tervezője Hajós Alfréd építész az első újkori olimpia (Athén, 1896) aranyérmes bajnoka, aki az 1924-es párizsi olimpián – természetesen sportpályatervével – ezüstérmet nyert, tehát a „fizikai” olimpiai érmek mellé szellemi is szerzett. A Fővárosi Levéltárban fellelt alaprajzok és metszetek szerint Hajós Alfréd mintegy 32 500 főt befogadni képes stadiont tervezett, amelyet további 1000 fős lelátóval gondolt a későbbiekben kiegészíteni. Az így 33 500 fős nézőtér a 80 páholyon kívül 2500 számozott tribünt, 5000 ún. corsó ülőhelyet és 26 000 állóhelyet tartalmazott. Korának legkorszerűbb stadionjában gyakorlatilag a teljes sportvertikum helyet kapott. A nemzetközi előírásoknak megfelelő 70x110 m-es „football” pálya mellett ugró, súlydobó sáv, 400 m-es futópálya (a maga korában a legmodernebbnek számító ellipszis alakú rövid szakaszokkal és 130 m-es célegyenessel) épült. Ez utóbbit a későbbiekben kerékpárversenyek rendezésére alkalmas 450 m-es 12-42 fokos dőlésű száz kilométer/óránál nagyobb sebességre tervezett fordulókkal épített pályává alakították át, amely 1928-ig, a Millenáris újjáépítéséig „remek versenyeket és szép jövedelmet hozott” az UTE-nek. A külső pályák mellett torna- és vívótermet is tervezett az építész, a tribünök alatt uszodával, amely feltehetően csak a sportolók „felüdülését” szolgálta kis méretei – 10x25 m – okán. Az öltözőkön kívül természetesen a stadion része volt a klubvezetőség irodáinak sora, az előcsarnokkal, színpaddal ellátott díszterem és az alsó szinten a vendéglő. Helyet kapott a vendéglős és a sporttelepi szolgálta szoba-konyhás lakása is. Az ülőhelyeket 3 db reprezentatív lépcsőház, az állóhelyeket a 4x6 pénztárt magában foglaló feljárattal szolgálta ki.

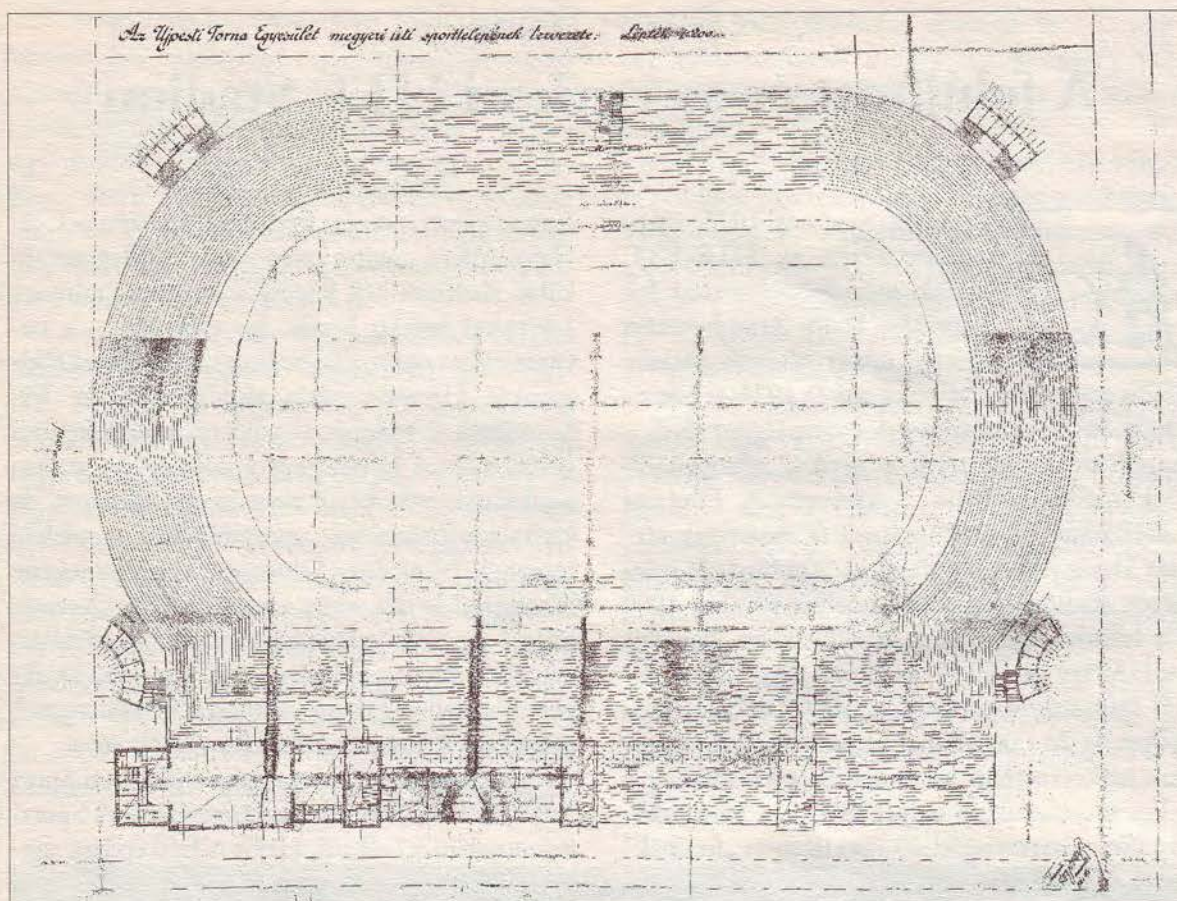
A létesítmény elrendezése többé-kevésbé az eredeti funkcionális elrendezést követi. Tehát a déli oldalon helyezték el az „épített” egységeket, a többi oldalon pedig a földműként kialakított lelátókat, amelyeket a virtuális sarkokon az

épített pénztárak és feljáratok egészítettek ki. Hajós Alfréd eredeti terve szerint a Megyeri úti külső járdaszinthez képest a küzdőtér mintegy 1,8 m-rel lejjebb került, így elkerülve – a bevágás-töltés optimalizálásával – a felesleges földmunkát. Hiszen „már a régi görögök is” felhasználták a terepviszonyokban rejlő lehetőségeket, s ha az István-hegy lejtője egy taorminai színháznak másolatául nem is szolgálhatott, de kis racionalitással egy sportarénaéhoz megfelelő terepnek bizonyult. Sajnos ez a későbbiekben hátránnyal is járt, mert – megfelelő vízelvezetés híján – egy felhőszakadást követően az arénában megállt a víz. Az ülőhelyek fölé a tervező az akkori korszellemnek és szakmai felkészültségnek megfelelő ácsszerkezetű lefedést tervezett.

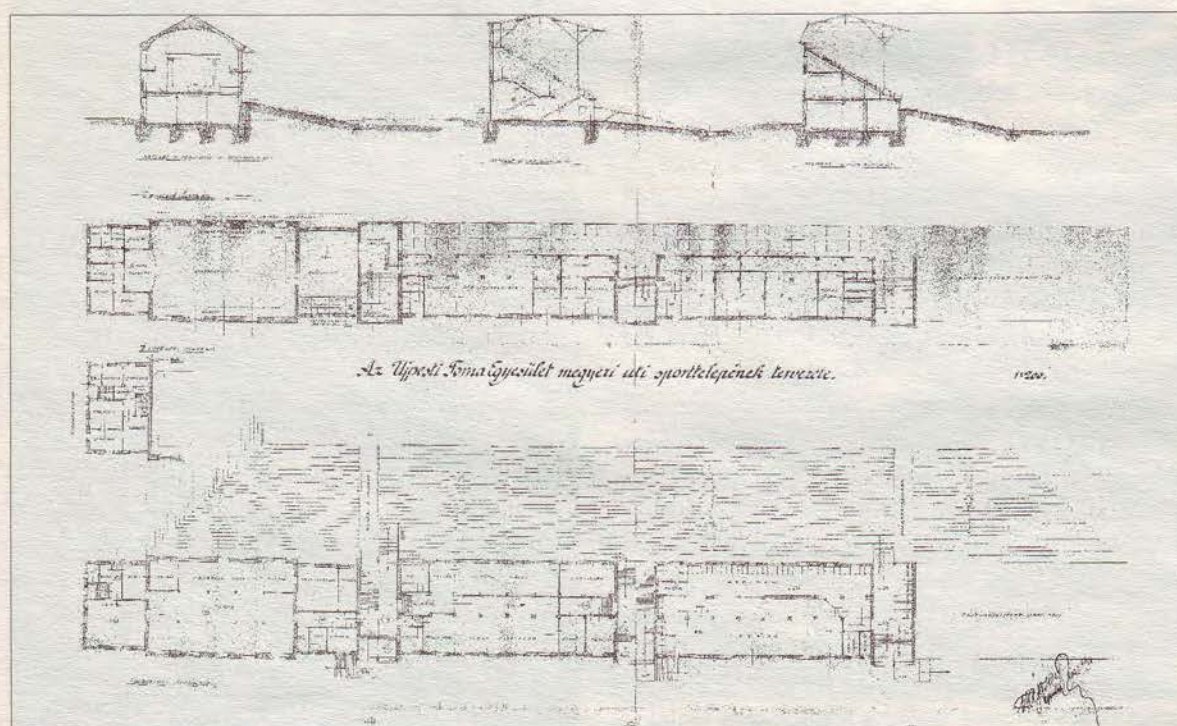
Hogyan emlékezett meg a Nemzeti Sport az Újpesti Stadion sajtóbemutatójáról? A Sportmúzeumban fellelhető, Hajós Alfréd építész diplomáját őrző vitrin albumában a hivatkozott újság az 1922. szept. 13-i számban így ír: „Mal-

Az UTE eredeti időjelző órája

Az UTE Stadion alaprajza Hajós Alfréd terve szerint

Az UTE Stadion lelátó alatti szintjeinek alaprajza és metszetei Hajós Alfréd terve szerint

A régi UTE Stadion légi felvétele

teres ládák és állványdeszkák között botorkált végig vasárnap délelőtt az UTE pálya sajtóbemutatójának közönsége, de máris megállapíthatta, hogy Budapest legformásabb pályája lesz a vasárnap felavatandó sporttelep, ha teljesen elkészül.

Szenzációsan jó mérnöki munkát végzett Hajós Alfréd és emberföltött Szűcs Jánossal az élén az építőbizottság. Ennek eredményeként már 132 m hosszú tribün várja két páholysorával és öt sor ülőhelyével az FTC-UTE közönségét. A tribünön 2200, a korzókon, lépcsőkön 2500 ülőhely lesz, míg az amfiteátrális körtöltésen 30 000 ember foglalhat állóhelyet. A körtöltés betonlépcsőit csak jövőre építik ki, amikor már a feltöltött talaj leülepedik. Tizennégy bejáró biztosítja a helyek kényelmes elfoglalását és a tolongásmentes távozást.

A salakpálya az egyenesben 9,2 m széles, ami rekordszámba megy Budapesten. A tribün természetesen még nem eredetileg tervezett nagyságban készült el, jövő év tavaszán folytatni fogják az építkezést, amikor is a tribün mélysége a duplájára fog emelkedni.

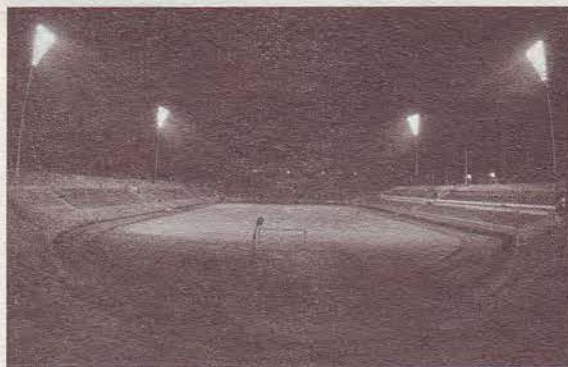
A vasárnapi megnyitó ünnepség $1\frac{1}{2}$ 3 óra-
kor a városi tanács képviselőjének átadó beszédjével fog kezdődni, amit az UTE összes szakosztályának felvonulása követ. Ezután fél óráig tartó boks- és birkózó bemutató mérkőzések lesznek

és ezek befejeztével meg fog kezdődni a nap attrakciója: az FTC-UTE mérkőzés”.

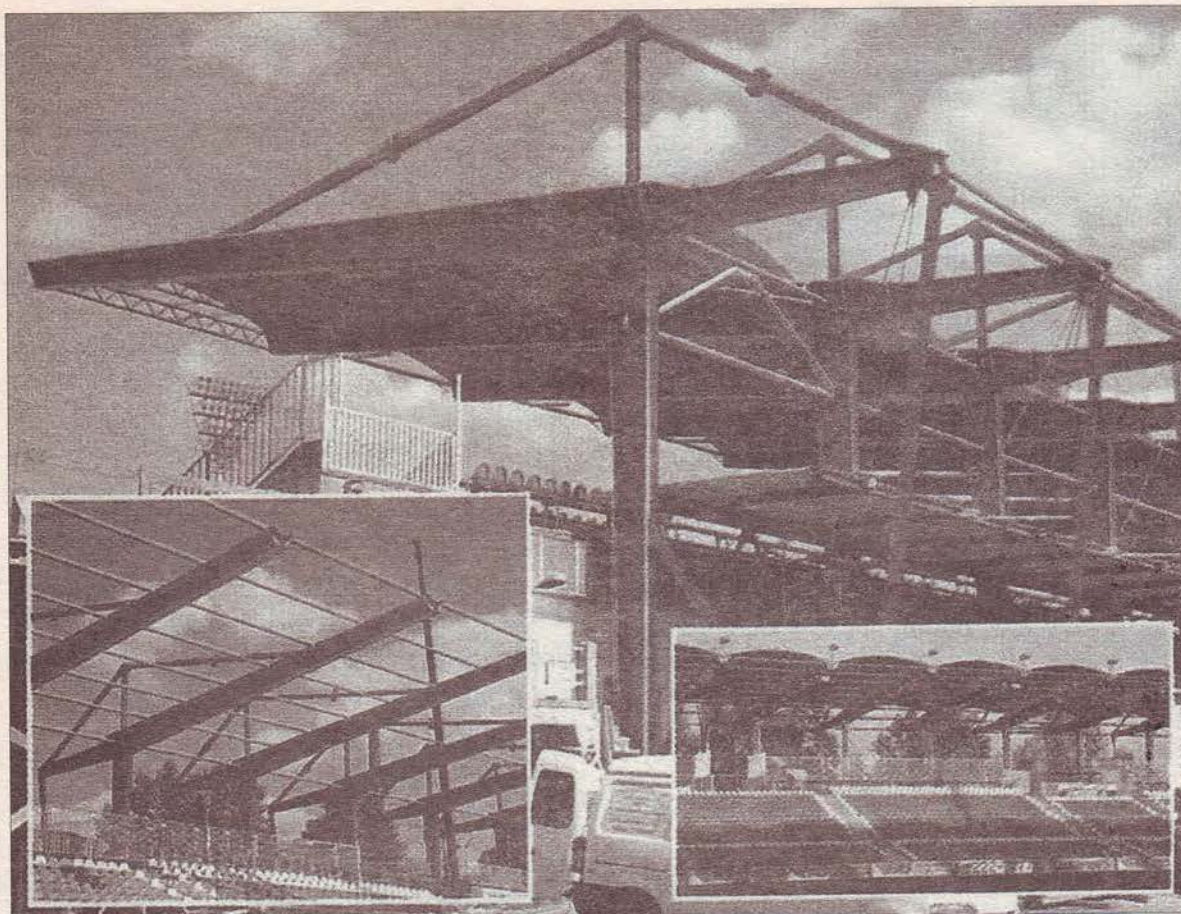
Úgy tűnik, hogy az építéskor nagyszerű és gazdaságos, lebetonozott földrézsű – görögök ide vagy oda – nem volt tökéletes, a klub a létesítményt kinőtte, a profivilág komfortigénye miatt az építése idején gyakorlatilag az ország legkorszerűbb stadionja már sem a sportolóknak, sem a szurkolóknak nem felelt meg. (Megjegyezzük, hogy 1949-ben a Világifjúsági Találkozót még a stadionban „telházsal” rendezték meg, Budapest akkor legnagyobb stadionjában).

Hiába korszerűsítették azonban technikai felszerelésekkel a stadiont – elektromos eredményjelző órával, vagy a stadionon kívülre telepített új kandeláberekkel –, a lelátókat (szektorokat) szakaszosan lezárták. Az 1990-es rendszerváltozást követően – a tulajdonosváltozással párhuzamosan – erkölcsi és fizikai avulás következtében úgy tűnt, a Megyeri Stadion és az UTE napjai „meg vannak számlálva”.

Azonban az UTE „nem találtatott könnyűnek”! A lelkes UTE-rajongók, az újpesti lokálpatrióták, a városrész önkormányzata és az országos sportvezetés úgy döntött, hogy a több mint 100 éves múltra visszatekintő egyesületet és az annak otthont adó stadiont mégis felújítják. Először csak a tribünök újjáépítésére, majd ezt követően a déli oldal épületegyüttesének jelenlegi követelmények szerinti kialakítására került sor. És mivel „evés közben jön meg az étvágy”, a minél nagyobb nézői létszám biztosítására megszüntették az ún. Maratoni kaput, és a nemzetközi követelményeknek megfelelően megtörtént az ülőhelyek 90%-ának lefedése is. Jelenleg befejezéséhez közeledik a stadion Megyeri úti véglezárásaként a vezetői irodák és a vendégszobák

A régi stadion a jelenlegi kandeláberekkel - esti felvétel

Az UTE Stadion lefedésének fázisai

kialakítása (összedolgozva a stadionlefedés adott szakaszának szerkezeteivel).

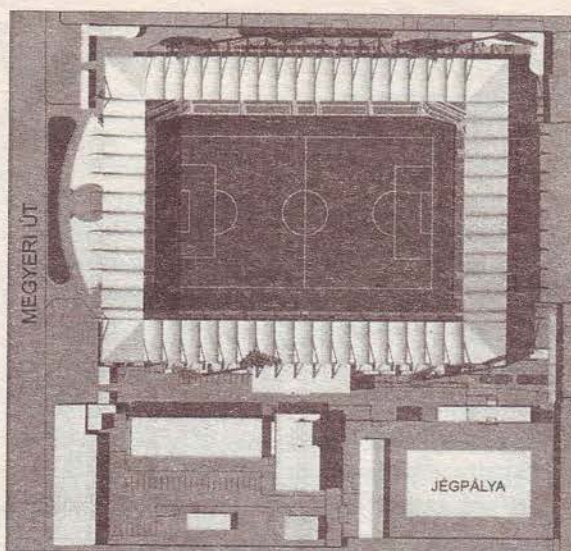
A nézőtér lefedésének szerkezeti kialakítását nehezítette az a körülmény, hogy egyrészt a már elkészült vasbeton lelátóktól független szerkezetet kellett építeni, másrészt, hogy ennek a nézőtéren nem lehettek pillérei, amelyek a sza-

Az eredeti állóhelyes lelátó szerkezeti rendszere

bad kilátást akadályozzák. Ugyancsak nehézséget jelentett, hogy a lefedési munkák indításánál csak a déli – reprezentatív – oldal lefedésével számoltak. Ennek sikeres megoldása után került sor az északi, a keleti és nyugati – rövidebb – oldalak és a sarkok lefedésére. A folyamatosan bővülő feladatot végül is sikeresen oldotta meg a tervező KÉSZ Kft. (dr. Hegedűs Tamás). Nyilvánvaló, hogy egy műszaki megoldás mindig vitákat vált(hat) ki, de az a tény, hogy hazánkban ez az első – teljes létesítményre kiterjedő – fedett stadion, mindenképpen dicséretre méltó műszaki teljesítmény, méltán jogos örököse az 1922-es, Hajós Alfréd által megálmodott stadion-eszmének.

Maga a szerkezet egy 19 m-re a nézőtér fölé kinyúló konzolos félkeret, amelyet a pillérhosszabbító árbochoz felfüggesztettek és a pillértalphoz visszahorgonyoztak. Az acélszerkezet geometriájának végleges alakját az esztétikai és statikai optimalás határozta meg. A 8,3 m-enkénti keretállásokat az egyenes szakaszokon hullám-

Az UTE-sporttelep helyszínrajzának részlete az új, lefedett stadionnal

lemez dongák fedik, speciálisan kialakított gerinclemezes gerendák felső öveire támasztva. Mind a gerendák és a visszahorgonyzó konzolok, mind a pillérek ún. változó magasságú gerinclemezes tartók, a függesztő-kitámasztó, ill. a lehorgonyzó- és oszlopkitámasztó elemek melegen hengerelt HE-A 220 szelvényből készültek. A helyszíni illesztések csavarozottak, részben nyírt csavaros, részben homloklemezes, ún. nagyszilárdságú kapcsolatok. A szerkezet saját síkjában önmagában merev, hosszirányban a főtartók felső síkjában andráskeresztekkel, ill. rácsos tartókkal merevített.

A sarkok lefedései önálló szerkezetek, függetlenek az oldalszerkezetektől. Lefedésüket tekintve is különböznek az általános íves lefedéstől, itt ugyanis a felületek síkok, élben megtört nyeregtetőegységek, vápában történő víz-elvezetéssel.

A keretek alapozása Ø 60-80 cm átmérőjű fúrt cölöpalap a 6 - 8 m mélységben, a kavicsos homok „alapkőzetbe” bekötött cölöpcsoporttal, amihez a lehorgonyzó szerkezet is kapcsolódik.

A lefedő szerkezet kialakításánál a már elkészült tribün vasbeton szerkezetén túl figyelembe kellett venni a stadionvilágítás kandelábereinek helyzetét, a földben meglévő – sok esetben ismeretlen – közműveket, továbbá – igaz, sajnos csak minimális mértékben – az eredeti, Hajós Alfréd által tervezett szerkezeteket is.

De vajon – az erkölcsi romlásán túl – mi lehetett a fizikai oka a stadion szerkezetei pusztulásának?

A felhőszakadások után a megálló vizekről már beszéltünk. Az avatásról lelkesen beszámoló újságcikk is hivatkozott arra, hogy a földnek ülednie kell mintegy egy évet ahhoz, hogy arra a betonlelátót meg lehessen építeni. Sajnos a bontás során az derült ki, hogy ez utóbbi betonozásakor túlzott volt a takarékoság, sem a beton vastagsága, sem annak minősége nem volt megfelelő. Az északi lelátó és a Megyeri úti íves szakasz áttört vasbeton falát merevítő vasbeton pilléreket a lelátó alatti földfeltöltésbe horgonyozták be, ami idővel elkorrodált, és emiatt a vasbeton merevítőpilléreket – több ízben – meg kellett köpenyezni. Több egyéb szempont mellett már ezen hibák is indokolhatták az újjáépítést, így dicséretesnek mondható a még most is látható eredeti részek megmentése és a Megyeri úti íves épületrésszel az eredeti stadionlezárás imitálása.

Az eredeti stadion felavatása kapcsán több forrás is lelkesen dicsérte Hajós Alfréd tervező mellett Szűcs Jánost, aki az építőbizottság élén irányította a munkát. Az új fedett stadion tervezésében oroszlánrésze volt dr. Hegedűs Tamás irodavezetőnek és dr. Papp Ferenc egy. docens konstruktőrnek, akik a KÉSZ Kft. szakembereivel alkották meg ezt az egyedülálló mérnöki létesítményt. □*

*A cikkben közölt adatokért, a rendelkezésre bocsátott információkért és fényképekért köszönet illeti dr. Hegedűs Tamást, a KÉSZ Kft. irodavezetőjét, Rogatian S. Mtengát, a KÉSZ Kft. főépítésvezetőjét, dr. Szabó Lajost, a Magyar Sportmúzeum igazgatóját, Ipacs Lászlónét, Gyimesi Kendét, az UTE munkatársait és a Fővárosi Levéltárat.

A lefedett stadion B (északi) lelátója (A Maratoni kapu elbontása után)

DR. KRISKA GYÖRGY

A Mogyoródi-patak

Újpest mindig is gazdag volt vizes élőhelyekben, de a területfejlesztés nem bánt kesztyűs kézzel ezekkel a természeti értékekkel. Ezt az állítást bizonyítja annak a három síkvidéki pataknak, a Szilas-pataknak, a Csömöri-pataknak és a Mogyoródi-pataknak a sorsa, amelyek ma már szennyvízcsatornaként szelik át a területet.

Újpest legészakibb részén találjuk a Mogyoródi-patakot. A külső Szilágyi út vezet a patakhoz, amelynek partjainál jelentős földmunkák folytak az M0-s autópálya felüljárójának építése miatt. A patak galériaerdőit, partvidékét munkagépek dózerolták le, és a környék tavacskáinak vizét a Mogyoródi-patakba vezették. A Mogyoródi-patakot Újpest határain túl, az építkezéstől eltávolodva kicsiny ligetek kísérik, amelyeknek gyakori fás növényei a nedvességkedvelő fűzek, a nyárfák és az égerék. Ahol a sűrű növényzettel védett patak könnyen megközelíthető, ott az ember is letette névjegyét a patakba autógumi és más hulladék formájában. A patakpartot dús lágyszárú növényzet kíséri, amelyek közül főleg a nedvességkedvelő fajok a gyakoriak. A nagyobb bozótokat alkotó nagy csalán (*Urtica dioica*) és hamvas szeder (*Rubus caesius*) mellett megtalálható a lápréteken közönséges réti boglárka (*Ranunculus acris*) és a fekete nadálytő (*Symphytum officinale*), amely utóbbit gyógynövényként is használnak. Az állandóan vizes part iszaplakó növényzetének egy része behatol a vízbe. Itt a víz és a szárazföld határán megjelenő élőlényegyüttesek biztosítják a patak öntisztulását. Ennek első lépéseként a víz alatti tárgyak és élőlények felszínét borító baktérium- és moszatbevonatok kötik meg testükben a vízben oldott szennyezőanyagokat. A bevonatot sokféle élőlény elfogyasztja, mint például a közönséges vízicsiga (*Bitthynia tentaculata*). Ez a csiga a lábán egy mészlapocskát visel, amellyel visszahúzódkor jól el tudja zárni házának bejáratát. Erre a héjfedőnek nevezett képződményre azért van szük-

sége a közönséges vízicsiganak, mert így nagyobb eséllyel tud védekezni a reá leselkedő ragadozókkal szemben. Ilyen ragadozó a Mogyoródi-patakban élő nadály, a csigapióca (*Glossiphonia complanata*) is. Ez a lapított testű pióca legtöbbször a mederben heverő kövek alsó részén rejtőzködik. Az állat szájnílása az elkeskenyedő testvégen van, míg a másik pólusán jól fejlett tapadókorongot visel. Porcosan kemény teste áttetsző, jól kirajzolódik benne a gyomorbél ágai, amelyek az elfogyasztott táplálékot raktározzák. A pióca nem tud úszni, araszolva halad előre a vízi növények sűrűjében. A csigapióca nevének megfelelően csigákra vadászik. Ha a csiga nem tud elmenekülni előle csigamivoltát meghazudtoló gyorsasággal, vagy nem rendelkezik héjfedővel, akkor könnyen a csigapióca prédájává válhat. A csigapióca behatol a házába menekülő csiga után, és kiölthető izmos garatjával apró darabkákat tép, harap ki a csigatestből. A csigapióca olyan féreg, amely gondoskodik utódairól. Petecsomóit április tájékán rakja le. Ezeket a hasoldalán mindenhova magával cipeli, sőt egy ideig a kikelt kis piócák is a szülőn maradnak. Ha ilyenkor megpiszkáljuk a nadályt, akkor összegömbölyödve saját testével védi kicsinyeit.

A Mogyoródi-patak kicsiny csúcsragadozója a víziskorpió (*Nepa rubra*). A csúcsragadozó kifejezés arra utal, hogy ez a rovar a tápláléklánc csúcsán áll, kevés természetes ellensége van a patakban. A vízipoloska skorpióhoz hasonló testalakja miatt kapta a nevét. Nemcsak vízirovarlárvákra, például a patakban élő teleszkópszemű kérész (*Baetis sp.*) lárváira jelent veszélyt, hanem a halivadékot is megtámadja. Az állat csak ritkán úszik lassan evezgetve – kisebb távolságokra, többnyire az aljzaton, és a vízi növényeken mászik. A víziskorpió nem tud repülni, mert repülőizmai elcsökevényesedtek, illetve a légzés szolgáltatába álltak.

A vízikorpió lárvájának szárnya és légzőcsőve csökevényes, de egyéb tulajdonságaiban hasonló a kifejlett rovarhoz, az imágóhoz. A láva több vedléssel alakul kifejlett szárnyas rovarrá. Ezt az átalakulást kifejlésnek (epimorfózis) nevezzük. A vízikorpió korhádó növényi részekbe süllyeszti el petéit tavasszal és nyáron. A másik két síkvidéki patakhoz hasonlóan itt is megtaláljuk a *bolharákokat* (*Gammarus* sp.) és a *közönséges víziáskút* (*Aselelus aquaticus*). A lakócsőépítő tegzeslárvák is megtalálhatók a patakban. Ezek a vízbe hulló növényi anyagokból építik meg házukat, és táplálkozásukkor is ezeket az anyagokat fogyasztják. Az iszapban az *árvaszúnyog* (*Chironomida* sp.) lárvái és kevéssértéjű *gyűrűsférgek* (*Oligochaeta*) élnek.

Újpest szomszédságában a Mogyoródi-patak és környéke korábban bonyolult életközösségeknek adott otthont, akárcsak a patak Pesttől távolabbi szakaszai, de mára holdbéli tájjá változott. Az M0-s autópálya építése eltörölte a föld színéről a patakot kísérő növénytársulásokat, és a vízből is kipusztult az élet. Az Újpestre érkező Mogyoródi-patak kibetonozott medret kapott, így az élő patakból halott vizű csatorna lett.

A Mogyoródi-csatorna a szintén kibetonozott medrű Szilas-csatornába torkollik, majd ez utóbbi a Dunába vezeti közös szennyüket. A beömlő szürkés lé hosszú csővaként hatol a nagy folyó víztestébe, majd lassan szétoszlik a Dunába ömlő ipari és kommunális szennyvizek bűzlő tömegében. □

A Mogoródi-patak

Nagybányai Nagy Zoltán

Nagy Iván a Magyarország családai címekkel és nemzedékrendi táblákkal című könyvében megemlékezik egy „Nagy-Bányai” nevű családról. Ez a család „Zemplén vármegye címerlevelés nemes családainak egyike” volt. Nagybányai Nagy Zoltán feleségének birtokában van az 1747. augusztus 31-én Mária Terézia által adományozott oklevél, melyben Magyarország királynője és Erdély fejedelme szolgálatai elismeréseképpen nemesi rangra emelte Nagy-Bányai Nagy Ferencet. Az ő és az utána következő nemzedékek nemcsak megőrizték a Szinyérváralján és Técsőn valamikor volt birtokot, hanem gyarapították is. A 19. század második felében élő Nagy-Bányai Nagy Lajos még több mint ezer holdon gazdálkodott.

Az ő ivadékaik közül néhányan már elszakadtak a földtől. Közéjük tartozott Nagybányai Nagy Zoltán Pál, aki az orvosi diploma megszerzése után Fóton telepedett le, s a község és a Károlyi család orvosa lett. Itt született 1904. március 6-án a későbbi festőművész, Nagybányai Nagy Zoltán.

Nehéz élete volt. Nyolcéves korában elvesztette szüleit. A négy árvát az anyai nagyszülők vették gondjaikba. A nagymama halála után, 1918-ban Kecskemétre került, az ottani gimnáziumba járt, végül Sopronban érettségizett, az evangélikus főgimnáziumban. 1922-ben, azt követően, hogy a nagyapa kinyilvánította, nem segíti unokája további tanulását, Nagybányai Nagy Zoltán jelentkezett az akkor alakuló Nemzeti Hadsereg „egyetemi századá”-ba. Azzal hitegették a katonaságot vállalókat, hogy a rövid újonckiképzés után, mint bármikor hadrendbe állítható fiatalok, elkezdhetik egyetemi tanulmányaikat. A rövidre tervezett katonaságból végül két évig tartó hadiszolgálat lett. Két év után sikerült csak leszerelnie. Ekkor, 1924-ben lett a Képzőművészeti Főiskola hallgatója.

Rudnay Gyula osztályába került. Ez önmagában is különleges helyzetet teremtett a számára. Nagybányai Nagy Zoltán ugyanis a festő-előtanulmányokat Podolini-Volkman Artúr képzőművészeti szabadiskolájában végezte. A mester a nagybányai művésztelepen Ferenczy Károly tanítványa volt, az olasz- és németországi tanulmányút után impresszionista képeket állított ki, az 1920-as években pedig a konstruktivista formaproblémák foglalkoztatták. Ezért járt az ő szabadiskolájába Derkovits Gyula, Dési Huber István és Kmetty János, akikkel Nagybányai Nagy Zoltán szoros kapcsolatba került. A főiskolára feljutott húszéves fiatalember Rudnaynál teljesen más élményekkel találkozott. Rudnay az „alföldi festők”-kel: Tornyai Jánossal, Pásztor Jánossal, Endre Bélával és Koszta Józseffel sajátosan magyar piktúrát akart teremteni. A Nagybányai utca című képe az elől húzódó, utat szegélyező csupasz fákkal, a mögöttük látható kerítésekkel és kicsiny falusi házakkal inkább a késő romantikus korszakhoz kapcsolódott.

Nagybányai Nagy Zoltán a művészi pálya elején mérlegelhetett és kipróbálhatta mindazt, amit a 19. század vége és a 20. század zaklatott első negyede felkínált a leendő festőművésznek. 1925-ben a makói művésztelepen dolgozott, az 1925–1926-os tanévben Rudnay Gyula helyettes tanársegéde lett, 1926-ban a Szegedi Nyári Művésztelepen megismerkedett Juhász Gyulával és a Szegedi Városi Könyvtár és Múzeum akkori igazgatójával, Móra Ferencel. 1929-ben az Országos Magyar Királyi Rajztanárvizsgáló Bizottság (többek között Glatz Oszkár, Rudnay Gyula, Kisfaludi Strobl Zsigmond és Lyka Károly) „a művészeti és mértani rajz” tanárává nyilvánította. 1930-ban pedig átvette a Képzőművészeti Főiskola diplomáját.

1930-tól a budapesti Széchenyi István Gimnáziumban és polgári iskolákban

tanított. Igazában csak a nyári szabadság idején végezhetett „teljes értékű művészi munkát”, amint önéletrajzában írta. Ennek ellenére folyamatosan kiállító művész lett. Képeit a Műcsarnok és a Nemzeti Szalon tárlatain mutatta be.

1934. augusztus 14-én feleségül vette Miklay Erzsébetet, s Újpesten telepedett le. Az ifjú feleség nagyapja, László Endre, a valamikori Liszt-hivatal vezetője megvásárolta az Illek Vince utca 14.-ben álló, műemlék jellegű, a családnak ma is otthont adó emeletes házat. Ide költözött Nagybányai Nagy Zoltán.

A történelem azonban rövid időre szabta csak a fiatal pár nyugalját. 1937-ben katonai szolgálatra hívták be. 1940-ben részt vett a második bécsi döntés következtében a Magyarországhoz került Észak-Erdély megszállásában. 1941-ben harctéri szolgálatra vezényelték. 1944-ben hadifogságba esett, egy szibériai hadifogoly-

táborba került, ahonnan fizikailag és lelkileg összetörve érkezett haza 1947-ben.

1948-ban, írta önmagáról később, „a hosszú kiesés miatt mindent előről kellett kezdeni”-e. Az angyalföldi Kilián György Utcai Általános Iskolában tanított, közben megszervezte az Újpesti Képzőművészeti Kört és annak nyári művésztelepét, olyasféle „szabadiskola”-t, mint amilyenbe ő járt annak idején. A tanítványait mindenekelőtt rajzolni tanította, azt tartotta, ez a művészeti tevékenység alapja. Ugyanakkor vetített képes előadásokat is szervezett számukra, elvitte őket a József Attila Szabadegyetem művészettörténeti kurzusaira, elébük tárta az elmúlt évszázadok alkotásait. Azt akarta, hogy a rajzban és a festésben önmagukra találó emberek elméletileg is képzett művészekké váljanak.

Ezenközben folyamatosan festett. 1949-ben néhány alkotása látható volt a Nemzeti Szalon csoportos kiállításán, 1954-ben szerepelt egy angyalföldi tárlaton,

Nagybányai Nagy Zoltán 1954. évi kiállítás-megnyitóján. Jobbról a második a kiállító művész, mellette áll Bárcsai Jenő

1955-ben a Műcsarnokban rendezett országos kiállításon. Ezek a képei a kortárs művészettörténész szerint tárgyilagos, megfontolt kompozíciók, az újpesti és az angyalföldi munkáshétköznapiak jeleneinek „átköltései”. 1962-ben a Derkovits-teremben önálló kiállítást rendezett. Szíj Béla művészettörténész a falakra került alkotásokról ezeket mondta: „Mostani kiállításán témaköre kiszélesedett. Figurális kompozíciók, balatoni, dunai tájak, üzemi épületbelső, falurészletek váltogatják egymást. Olaj, tempera gouche, pasztell, szén, aquarel technikák lehetőségei egyformán hangot kapnak. Minden képen fogalmaz, összegez, keresi az architektónikus rendet.”

1964-ben, nyugdíjba vonulása után, egész idejét a festészetnek szentelte. Meglátogatta az 1956-os forradalom után Párizsba emigrált idősebbik fiát, az Éva lánya után másodiknak született Attilát. Kint tartózkodása alatt sorra járta a múzeumokat. Az itteni élmények hatására, amint későbbi képei mutatták, látása,

színvilága gazdagodott. Nem sokkal ezután jobb keze megbénult. A munkát azonban nem hagyta abba. Bénult jobb kezét az ép keze fogta, s így festette-készítette újabb alkotásait.

1979-ben volt az utolsó kiállítása az Óbudai Galériában. Itt már csaknem kizárólag pasztellképeit mutatta be. „A pasztell-eljárás – mondta a tárlatot megnyitó M. Kiss Pál művészettörténész – Nagybányai Nagy Zoltánnak külön alkalmat nyújtott a gyengéd részletek, érzelmi hatások kialakítására. Többször is megfesti a műterme ablakából látható fákat és a szép távlatot sejtető háztömböket. Megörökíti a legrégibbi újpesti házakat, a piacot, a lacikonyhát, a kikötőt, s egy-egy gyárrészletet. Az erőteljes konstruktív színeket használja, gyakran váltogatja a hideg és a meleg, matt és ragyogó hatásokat.”

Ezen a kiállításmegnyitón hangzott el először Zalán Tibor verse, a Tétélek N. N. Z. képeihez című alkotás a festő fiának, Nagy Zoltán színművésznak az előadásában. □

ZALÁN TIBOR

Tétélek N. N. Z. képeihez

I. (hazatérés)

Fölemeljük megmaradt bal kezünket
fölemeljük
megmaradt bal kezünkkel fölemeljük a világot magunkhoz
Legyen emberi megint!
Bal kezünk emeli az elnémult jobbot
jobban az ecsetet jobban jobban
Tudjuk már mely tornyokban rugdalózik a halál
elküldjük érette hintós haragunkat
áthúzzuk száját ultramarin-kékkel ha ideér
: De ADDIG :
hunyorogva kilép házából az ember
szívéből kiszédülnek a vérmeleg dáiák
- ITTHON megint ITTHON -

II. (emlék)

Álmomban Párizsban Velencében
Rómában Nagybányán vagy Korinthoszban megint
bár nem tudom jártam-e ott már nem tudom
én voltam-e akit
nevén szólított egy asszony s nevén hívogatott a gyermek
vagy csak a szél
süt be forrón feketén újpesti szobám Európa néző ablakán
Ha emlékszem
házakra emlékszem fákra vízparti mosolyokra leomlott
falakon
a hangokat fölitták a színek - ! emlékezem ! -
engem mintáznak a hontalanná futott naplementék
én vagyok a legárvább szín létezésem vásznain
... emlékszem ...

III. (remény)

A világot valamely szörny tartja hátán s rendeli: „minden
mű befejezhetetlen – minden élet egyformán végtelen”
Az enyém is: hiába adok házat embertelen tájnak
Építetek templomot kiürült egek alatt:
valaki csak beköltözi őket valaki csak belakja őket végül
Látod? Így nem reménytelen mégsem
bár olyan esendő és annyira ---- magamra esteledik megint

III. (áhitat)

Mert nem törvény hogy mindig beesteledjék
: adunk méz-sárgát bordóba haragult kékhez
szemünkbe a kifakult mezők ízét visszalopjuk
: adunk hersenő zöldet ezüstbe szigorodó kékhez
beköltöztetjük vívómaszkjainkba a kikelt rigókat
: adunk ölfekete lilába gyávuló kékhez
leülünk a kerti asztalhoz lassú borok árnyékába
: adunk mámorbarnát szürkébe töpörödő kékhez
!nem lehet törvény hogy mindig beesteledjék!
de kell legyen mindenkor este
hogy hajnalban megfüröszthessük elfáradt testünk
a fényben emelkedő sóhajtó udvarokon

HIRMANN LÁSZLÓ

Dr. Cserba Elemér

Újpest és a szomszédos Rákospalota története több ponton is összefonódik. Elég, ha Babits Mihályra gondolunk, aki az 1911/12-es tanév idején tanított az Újpesti Állami Főgimnáziumban – Rákospalotán, a Fő u. 2.-ben bérelt lakást, onnan járt be villamossal mindennap újpesti munkahelyére. Cserba Elemér személye még erősebbé teszi a két települést összetartó szálakat. Újpesthez kötődik életének egyik legjelentősebb szakasza, ugyanakkor Rákospalotán, a város legelső polgármestereként tett szert ismertségre.

Dr. Cserba Elemér, Rákospalota első polgármestere

Családja bajai származású, felmenői tehetős molnárok voltak. Apja, Cserba Ferenc jogi egyetemet végzett, 1872-ben kötött házasságot Bozsek Olgával. Házasságukból három gyermek született, másodikként Elemér nevű fiuk, 1876. március 15-én. Az ifjú szülővárosában végezte el az elemi iskolát, majd a bajai ciszterci gimnáziumban tanult, végül 1894-ben, Hódmezővásárhelyen érettségizett. A család rövidesen felköltözött Pest megyébe. Apja a gödöllői járásbírószágon kapott állást, majd saját kérésére az 1899-ben felállított újpesti Királyi Járásbírószágon élére került. A Cserba család élete ezt követően városunkhoz kötődött, az idősebb fiú, Dezső, aki szintén jogi végzettséget szerzett, Újpesten nyitott ügyvédi irodát, és idővel a Pestvidéki Ügyvédi Kamara alapító elnöke lett. Csupán a leánytestvér, Lenke maradt Tolna megyében.

Cserba Elemér egyetemi tanulmányainak egy részét Kolozsváron végezte, de végül 1903-ban, Budapesten szerzett jogi diplomát. Az ifjú ügyvéd egzisztenciáját Újpesten kezdte kialakítani. Saját irodát nyitott, és 1903 májusában oltár elé vezette runyai Zsoldos Ilona Karolinát. Ezzel a friggyel az egyik legtekintélyesebb újpesti család tagja lett, hiszen apósa, Zsoldos János 1903-ban Újpest jegyzője volt.

Házasságából négy fiú született, közülük a legidősebb, Zoltán 1904-ben, legelső öccse, György pedig 1905-ben. Apjuk azonban hiába rendelkezett kiváló háttérrel, nem sikerült önálló ügyvédi praxist teremtenie Újpesten. A nagyközség területén ekkor már számos jogász működött, köztük saját bátyja is, akik jelentős konkurenciát képviseltek. Ezért családjával együtt áttelepült a szomszédos Rákospalotára, ahol 1907-ben új irodát nyitott. Életének talán legfontosabb szakaszát zárta le az Újpestről történő elköltözéssel, hiszen

itt vált gyakorló ügyvéddé, itt alapított családot. Rákospalotai új otthona a Széchenyi tér 6. sz. alatti ház lett. További gyermekei, Mátyás és László már új lakóhelyén születtek, 1908-ban és 1910-ben. A jogászdinasztia új tagjai nem lettek méltatlanok apjukhoz, hiszen a legidősebb Zoltán kivételével, aki orvosi pályára lépett, idővel valamennyien jogi egyetemet végeztek.

Cserba Elemér letelepedését követően azonnal bekapcsolódott választott lakóhelye közéletébe. 1908-ban tagja lett a rákospalotai képviselő-testületnek, nevét hamarosan megismerték a nagyközségben. Ebben jelentős szerepe volt az 1912-től megjelenő Rákospalotai Hírlap c. hetilapnak, amelynek felelős szerkesztője az ifjú családapa-jogász lett. Ez a település akkori legjelentősebb sajtótermékeinek egyike volt, főszerkesztőként Wágner Manó, a rákospalotai gimnázium alapító igazgatója jegyezte a lapot. Cserba Elemér nem hagyott fel jogász tevékenységével sem, vármegyei tiszteletbeli ügyész és a vasutasszövetség ügyésze volt.

Az első világháború megzavarta a Cserba család békés életét is. A családfőt – nem tekintve négy kiskorú gyermekét – besorozták és a frontra vitték. 1915–17 között az első honvéd gyalogezred kötelékében harcolt. Katonaként derekasan helytállt, 1917 augusztusában megsebesült, és bár sebesüléséből maradéktalanul felépült, mégis leszerelték. Hazatérve visszatért ügyvédi tevékenységéhez.

Cserba Elemér pályafutása ezt követően végérvényesen összefonódott Rákospalota fejlődésével. A nagyközség dinamikus fellendülése városi kereteket kívánt, így már 1911-ben felmerült a várossá nyilvánítás terve. Az ötletgazda Kovácsy Kálmán evangélikus lelkész, képviselő-testületi tag volt. A századelő viharos belpolitikai körülményei, valamint a kibontakozó világháború nem tették lehetővé a terv megvalósulását. Az erőfeszítések, melyek a magasabb státus elérésére irányultak, mégsem voltak hiábavalóak: 1923. június 30-án kihirdet-

ték a Rákospalotát rendezett tanácsú várossá nyilvánító belügyminiszteri rendeletet. A város pályázatát írt ki a polgármesteri állás betöltésére. A jelentős presztízsű hivatalra heten pályáztak. Közülük 1923 szeptemberében a képviselő-testület egyhangú döntésével dr. Cserba Elemér pályázatát ítélte a legeredményesebbnek. Így került az újpesti származású ügyvéd Rákospalota polgármesteri székébe.

Hivatali ideje egybeesik a város fejlődésével. Új városházát emeltek, modern vágóhidat építtetett a település. A szociálisan rászorulóknak számára szegényház létesült, a polgárosodó lakosok igényeinek megfelelően kaszinót alapítottak. A korábban kátyúkkal teli, poros utcák jó része szilárd burkolatot kapott, a tűzoltóságot új eszközökkel szerelték fel. Erőfeszítések történtek a közműhálózat kiépítésére. Fejlődött az oktatásügy is, negyven tantermes fiú- és leánypolgári iskolát, nyolc tantermes elemi iskolát építettek. Több óvoda is létesült. Cserba Elemér polgármester népszerűségét mutatja, hogy számos civil szerveződés kérte fel vezetőnek. A Rákospalotai Egyesült Kaszinó díszelnökévé, a Katholikus Kör és a Polgári Kör választmányi elnökévé avatták.

Természetesen nem szakadtak meg újpesti kapcsolatai sem, hiszen fivére és felesége rokonai továbbra is itt éltek. Legidősebb fia pedig, miután megszerezte orvosi diplomáját, az újpesti Főiskolai Szociális Telep tudógondozójában dolgozott.

Cserba Elemér településszervező képességeit nem csak Rákospalotán kamatoztatta. Nyaranta családjával a Balatonhoz utazott, ahol Balatonszemes-Öszöd villatelep egyik megalapítója és első nyaralótulajdonosa lett. A helybeliek, felismerve közéleti agilitását, a Fürdőegyesület választmányi tagjai közé emelték.

Élete végén magas elismerésben részesült, Magyar Királyi Kormányfőtanácsosi címet kapott. Polgármesteri feladatait egészen 1936. április 22-én bekövetkezett haláláig látta el.

A rákospalotai városháza eredeti állapotában

Rákospalota eredetileg ugyanahhoz a főtí központú Károlyi-uradalomhoz tartozott, mint Újpest. Fényes Elek 1837-ben ezt írta a területről: „...Palota Pesttől kb. egy mérföldnyire fekszik, földjei nagy kiterjedésűek, azonban talaja nagyon homokos. Tágas legelője igen alkalmas a szarvasmarha- és lótenyésztésre.”

A kedvező adottságú, fővárosközeli földek sorsát hosszú távra meghatározta a Pest–Vác vasútvonal 1846. évi átadása. Az új vágánypár lefűzte a területet a Károlyi-birtoktest magterületéről, elszigetelte a Dunától és a váci főútvonaltól. Így Újpesttel ellentétben – amely a rohamos ipari fejlődés útjára lépett – Rákospalota alapvetően falusias jellegű maradt. Poros utak, agrárnépesség, a népszokások továbbélése jellemezték még a századfordulón is. Ugyanakkor megmaradt a kapcsolat a két település között. 1872-től lóvasút, majd 1896-tól a B.U.R. (Budapest–

Rákospalota–Újpest) villamosvonal kötötte össze a két nagyközséget. A két szomszédos település egyébként is szoros és jószomszédi kapcsolatot tartott fenn. Jó példa erre Wolfner Tivadar díszpolgári címének átadása 1914 júniusában, amelynek ünnepségén Rákospalota képviselő-testülete küldöttséggel képviseltette magát. Cserba Elemér polgármesternek sokat kellett fáradoznia azon, hogy választott lakhelye valamit is ledolgozzon abból a településszervezettség szintjén jelentkező hátrányból, amely Újpesthez képest jellemezte. A két város sorsa idővel ugyanaz lett: 1950-ben Budapesthez csatolták őket, ezáltal elvesztették önállóságukat. A XV. kerületi városháza homlokzatát ma márványtábla díszíti, melyet a várossá alakulás 75. évfordulójára állítottak. Ez az emlékmű ugyan nem tesz említést a város első polgármesteréről, ugyanakkor a közelmúltban utcát neveztek el Rákospalotán Cserba Elemérről. □

Egész munkásságát Újpest és Rákospalota betegeinek szentelte

Újszászy László doktor úr az idén töltötte be 97. életévét. Ez idő alatt egyetlen munkahelye volt, az újpesti Károlyi Kórház. Itt kezdte hivatását mint szigorló orvos 1928-ban – és kérésére – mint megbízott igazgató főorvos vonult innen nyugállományba 1976-ban. A főleg Újpest, Rákospalota és a váci medence lakosai körében népszerű belgyógyász-reumatológus 1990-ben Ad Honorem Újpest 1840–1990, 1993-ban Pro Urbe, 1994-ben Újpest díszpolgára kitüntetésben részesült. 1995-ben lakóhelyén a Rákospalota Kiváló Orvosa címet nyerte, 2001-ben 70 éves szakmai jubileuma alkalmából a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen rubin diplomát kapott.

– *Kérem, beszéljen gyermekéveiről!*

– 1905. május 21-én, a budapesti Horánszky utcában születtem. Édesapám a mai Szlovákiából, Garamszentgyörgyből származik, katonaéveit Vácott töltötte. Édesanyámmal, aki dunabogdányi születésű, itt ismerkedtek meg. A Horánszky utcai házban vállaltak házmesterséget egy ügyvédnél, majd az Alkotmány és a Vadász utca sarkán álló gyönyörű palotában egy bankár özvegyénél, Csillagnénál. Édesanyám háztartásbeli volt, s napközben végelte a házmesterséggel járó munkákat is. Édesapám postai altisztként a Krisztina körüti Főpostán dolgozott. Szüleim szeretettel foglalkoztak velem és Kálmán bátyámmal. Ő református teológiai tanár lett Sárospatakon, vele együtt jártunk a Szemere utcai elemi iskolába, majd a Markó utcai Főgimnáziumba. Családunk minden vasárnap – minket szépen felöltöztetve – a Szilágyi téri református templomba járt. Ez számomra nagy kirándulás volt, hiszen a Parlament előtti hajóállomásra utaztunk át a túlpartra, Budára, a Szilágyi Dezső téri állomásra. Bátyám komoly, jól tanuló gyerek volt, én csintalan, játékos voltam. Egy alkalommal az istentiszteleten a prédikáló Hajpál Benő nagytiszteletű úr az ujjával mutogatva fenyegetően magyarázott valamit, én azt hittem, hogy en-

gem fenýít, ezért hatalmas sírásba kezdtem. Olyannyira, hogy édesanyámnak ki kellett vinni a templomból. Egyébként jól nevelt gyermekek voltunk. Amikor szüleimmel sétáltunk az utcán, időnként találkoztunk Józan Miklós unitárius lelkész úrral, mindig szépen köszöntünk neki, meg is dicsért minket.

– *Mikor került doktor úr Újpest közelébe, miért választotta az orvosi hivatást?*

– Az 1910-es években szüleim vettek Rákospalotán egy telket, ahol a garamszentgyörgyi rokonok segítségével felépítettek egy kétszobás házat konyhával, szép nagy előszobával. Testvéremmel innen jártunk be továbbra is Pestre gimnáziumba, majd egyetemre. Rákospalota-Újpest vasútállomáshoz úgy félórás gyaloglás után értünk, vonattal utaztunk a Nyugati pályaudvarra. A vonaton barátkoztunk meg volt kollégámmal, dr. Hajdu Gyulával. Vele gyalogoltunk az egyetemi tanórák helyszíneire, a különböző klinikákra. Annak ellenére, hogy a műszaki érzékem is jó volt, már 17 éves koromban is tudtam, hogy orvos akarok lenni. Szerettem az orvosi szakmához tartozó tantárgyakat tanulni, szerettem az emberekkel foglalkozni. Kezdként, kis pénzkeresés céljából is, Rákospalotán dr. Mandl Henriknél a Medveczky György (ma: Mackó) utca sarkán levő házában mint orvosgyakornok receptet írtam. Az épület egyébként ma is rendelőként szolgál.

– *Egyetemi tanulmányai végétől a Károlyi Kórházba került. Milyen volt a dr. Sándor István igazgatósága alatt dolgozó intézmény?*

– Szigorló orvos koromban kerültem a Károlyi Kórházba. Károlyi László gróf úr a szegényeknek ingyenes ellátást is biztosított. A belgyógyászati rendeléseken én is dolgozhattam. Mindenhez érteni kellett, bármilyen problémával jöttek a betegek, mindent jól kellett ellátni, akkor is, ha kéz- vagy lábtörés volt a panasz. Nagy szerencsém volt, hogy az 1930-as években itt dolgozhattam, akkoriban a világgazdasági válság miatt nagyon sok diplomás

állástalan volt. 8 évig, míg adjunktus nem lettem, a kórházban kellett laknom. Négy kezdő orvossal együtt teljes ellátást kaptunk, külön szobában helyeztek el bennünket. Az ételt az emeleti ebédlőben fogyasztottuk el, s ha kellett, fehér kesztyűs pincér hozta fel a szobánkba. Emellett minden kisegítő munkát a Szent Vince rendbe tartozó apácák láttak el. Nagy fegyelmet tartottak; az orvosokat is megdorgálták, ha nem tartották be a házirendet, ha például a szabadidejük alatt este 10 óra után érkeztek haza.

– *Ilyen szigorú életvitel mellett szórakozásra is szükség volt. Mi volt doktor úr kedvenc időtöltése?*

– Nagyon jó hangulatú volt a munkahe-lyünk, szabadidőnkben is többször elmentünk a kollégákkal egy kis cigányzenét hallgatni, tán-colni. Egyik kedvenc helyünk az Újpest-Rákospalota vasútállomással szembeni Horváth-kert vendéglő volt. Szívesen mentünk későbbi feleségemmel, Tomcsányi Erzsébettel a rákospalotai óvárosi és újvárosi református templomba. Énekkari tagok voltunk, néha egy-egy ünnepélyen hegedültem is. Itt remekül éreztük magunkat, hiszen Benkő és Szabó tiszteletes urak sok szépre megtanítottak bennünket. Cserkész is voltam, egy időben idősebb Gyökössy Endre helyében parancsnok is voltam. Ott ismertük meg egymást és lettünk barátok a fiával, a későbbi híres prédikátorral, professzorral, Bandikával. 1929-ben, az Angliában tartott cserkésztalálkozón, a jamboreen a rákospalotai 198-as Pál cserkészcsapat tagjaként vettem részt. Az egyik angol újságkirály fiának vendégei voltunk, sok híres helyet megmutatott nekünk.

– *Milyenek voltak a bétköznapok Sándor István igazgató mellett?*

– Sándor István igazgató úr – akit magunk között „öregnek” becéztünk – nagyon jól képzett, híres sebész volt, az igazgatói munka mellett is szinte naponként operált. A dolgozókat tapintatos szigorral fogta össze, mindenki szerette, s ő sokunkat fiaként kezelte. Megbízott bennem. 1935-ben bátyám teológiai tanulmányai miatt Lipcsébe ment, én is elkísérhettem. Saját költségemen bejártam a Szent Jakab Klinikára Morawetz professzorhoz elsősorban kardiológiát tanulni. Az épületet éppen akkor bővítették emeletráépítés-

sel, az ötlet nagyon megtetszett nekem. Úgy gondoltam az 1899 óta nyilvánossági joggal működő 60 ágyas Károlyi Kórházban is szükségesé válna egy ilyen munka. Az igazgató úr támogatta elképzelésemet, és a Károlyi grófok építész, Ybl Miklós által tervezett Sándor pavilonra építtetett emeletet úgy, hogy közben a kórházban zavartalanul folyt tovább a munka. Az ambuláns sebészeti, gégészeti, szemészeti kezelések egy nagy külön teremben zajlottak, a belgyógyászati rendelés a kórházi osztályon történt.

– *A háború alatt az egyik legrosszabb hadszínteret járta. Hogyan élte meg a Don-kanyarban töltött időt?*

– A kórházból egyedül engem vittek a frontra, Májer Elemér gégész főorvost is bevonultatták, de csak Kassára vitték. Először mint karpaszományos őrmester a kurszki kórházból hoztam haza sebesülteket a magyar határnál lévő gyűjtőtáborig. Kurszokban egy igen szegény családnál szállásoltak el. A párnám alatt például egerek voltak. A nagymama és az unokája lakott velem. Eleinte szegények féltek tőlem, de miután látták, hogy nem bántom őket, sőt még a hideg élelmemet is megosztom velük, megszerettek. Amikor elbúcsúztam tőlük, a néni egy fém karperecet is adott emlékül. A hazafelé vezető út nagyon nehéz volt. Nekem kellett gondoskodni a vagonokban fekvő elfagyott lábú, beteg emberekről. Amikor valamiért megállt a vonat, akkor tudtam átrohanni mindig egy másik kocsiba. Vízünk sem volt, a hóból gyűjtött vízzel mosakodtam. Alighogy hazaértem, újból a frontra irányítottak. Akkorra már a szovjet csapatok áttörték a frontot, és a lavocsnei gyűjtőtábor feloszlásával haza kellett jönnöm. A leszerelésig póttartalékosként az Üllői úti, majd a budai honvédkórházban dolgoztam. A harcok alatt éppenhogy át tudtam jönni a hidakon, később egyre nehezebb volt a közlekedés. A Károlyi Kórházba orosz katonákat telepítettek be, az osztályokat máshová kellett helyezni. A Belgyógyászat a József utcába került egy ügyvéd családi házába. Messze volt a lakásomtól, gépkocsimat az oroszok úgy vitték el a kórház udvaráról, hogy nekem kellett megmutatnom, hogyan kell begyűjtani.

– *A háború után ismét a Károlyiban találjuk. Milyen volt az 1945 utáni időszak, az újrakezdés? Milyen nehézségekkel nézett szembe egy új kórházi osztály megteremtése kapcsán?*

– 1945 januárjában gróf Károlyi István kinevezett intézeti kórházi osztályvezető főorvossá. Megbízott a belgyógyászati és fizioterápiás ambulancia vezetése mellett a reumatológiai osztály felállításával, és emellett a reumatológiai osztály főorvosa lettem. Ugyanis időközben a belgyógyász szakorvosi és az iskola-ifjúság orvos-egészségtan tanári képesítés mellett a reuma szakorvosi végzettséget is megszereztem. A reumatológiai osztály szervezését szívesen végeztem. A Népjóléti Minisztérium által jóváhagyott osztályt a kórházból eltávolított apácák kápolnája helyén alakítottam ki. A 18 ágygal működő intézményben négy beosztott orvos dolgozott velem. Korszerű gépeket szereztünk be és a kezelőszemélyzetet is betanítottuk. Sajnos az osztályt 1956-ban beolvastották az ORFI-ba. Így ismét egy új, a II. Belosztály szervezéséhez fogtam, itt 80 ágy betegeit öt beosztott orvos segítségével láttam el.

– *Mint orvos és vezető megbecsült személyiség. Hosszú és tevékeny munkássága során kikre emlékszik szívesen kollégái közül?*

– A legjobb orvos barátom a pécsi klinikáról idehívott laboratóriumi főorvos, dr. Horn Zoltán volt. Ő főleg a cukorbetegség problémakörével foglalkozott. Nagyon jó viszony alakult ki a szegedi származású belgyógyász kollégával, dr. Tessár Zoltánnal. Jó barátom volt az Árpád Kórházban dolgozó sebész főorvos, dr. Lazarics Jenő. Ő görögkeleti vallású családból származott, édesapja hittantanár volt Dabason. Lazarics dr. Bécsben is járt egy szemesztert. Jó orvos és jó barát volt. Egyébként engem váltott fel a Károlyi Kórház igazgatói beosztásában. Itt meg kell említenem, hogy az osztályos főorvosi állás mellett felváltva a kórház igazgatója, illetve igazgatóhelyettese voltam. Sajnos Lazarics doktor hirtelen halála után 1976-ban ismét megbízott igazgató lettem annak ellenére, hogy már az év elején elindítottam a nyugdíjaztatásomat.

Szívesen gondolok vissza a hozzám beosztott orvoskollégákra, különösen a sokoldalúan művelt és képzett dr. Boga Bálintra, aki most a III. belgyógyászati osztály főorvosa. Kedves emlék fűz dr. Geöbel Ágnes kolléganőhöz, aki 8 évig nagy szorgalommal és odaadással dolgozott osztályomon. Úgy hallom, most családorvosként dolgozik.

– *Milyen ma a kapcsolata Újpesttel? Hogyan tapasztalja a mindennapi életben a lakosságot, illetve volt betegei megbecsülését?*

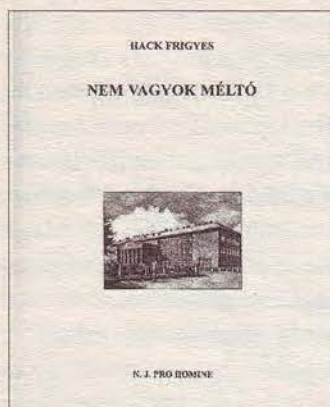
– Mivel Újpest díszpolgára vagyok, rendszeresen kapom a meghívókat a képviselőtestületi ülésekre. Sajnos ezekre nem tudok eljárni, de tájékoztatók tartalma alapján követhetem a legfontosabb intézkedésekkel kapcsolatos gondokat, döntési témaköröket ... Megkapom az Újpest újságot is, ebből tájékozodom az eredményekről, napi eseményekről.

A Károlyi Kórház főigazgatója, valamint néhány főorvosa megtisztelték azzal, hogy a Kórházi Krónika című lap két számában portrét készítettek rólam, illetve gratuláltak a 2001-ben kapott rubin diplomámhoz. Ennek az alkalomnak külön érdekessége volt, hogy az 1931-ben doktori oklevelet nyert 235 orvos közül ebben az évben egyedül én kaptam diplomát.

Régi betegeim közül néhány időnként felkeres, főleg a legfrissebb leleteik értékelése, gondjaik megbeszélése, esetleg receptírás céljából. Van olyan betegem, aki sok évvel ezelőtt általam összeállított gyógyszer felírását kéri, mert az könnyít betegségén. Egyébként úgy látom, hogy általában azért keresnek fel, mert türelmesen végighallgatom panaszukat, s igyekszem biztató szavakkal megnyugtatótni őket. Azt hiszem, régi betegeim száma azért csökkent, mert túléltem őket, bár már a korom miatt a nagy terhelést sem bírnám. Az egyre erősödő háziorvosi rendszer komplex ellátásukat megfelelően biztosítja. □

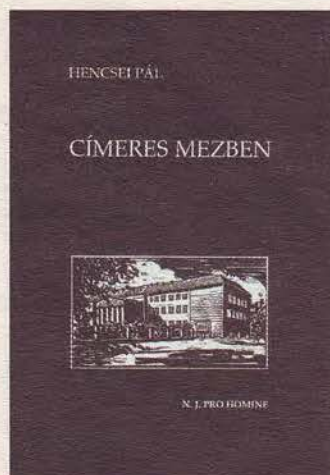

Károlyi Kórház az 1950-es években

A „Könyves-könyvek” sorozat Újpest nagy hagyományú gimnáziumnak, a „Könyvesnek” legjelentősebb tanárait mutatja be. Eddig az alábbi kötetek jelentek meg: Nádas József: Történelmi arckép;

Fecske András: Arcok – életek; Verbényi József: Vitázom önmagammal; Jobbágy Károly: Az elhagyott repülőtér; Éder Zoltán: Játékfilológia. 2002-ben jelent meg Hack Frigyes: Nem vagyok méltó című könyve. Hack Frigyes Újpesten született, és a Könyves Kálmán Gimnáziumban érettségizett 1951-ben. Később az ELTE TTK-n szerzett matematika-fizika, majd ábrázoló geometria szakos diplomát. Kilenc évet tanított egykori gimnáziumában, ahol a csillagvizsgálót és a csillagászati szakkört is vezette. További pályáját a középiskolai, majd egyetemi oktatásnak és igen jelentős szakcikkék készítésének szentelte. Hack Frigyes munkája, a Négyjegyű Függvénytáblázatok 35 év alatt közel 4,5 milliós példányszámban jelent meg.

E különleges tematikájú kötet ugyancsak a Könyves Kálmán Gimnázium századik évfordulója alkalmából kiadásra kerülő sorozat része. Dr. Hencsei Pál – a sporttörténet egyik avatott szakértője –

száz országos, Európa-, világ- és olimpiai bajnok Könyvesdiák portréját gyűjtötte kötetbe. A kötet nem

csak sportkarriereket mutat be, de az eredmények lexikális ismertetése mellett a sportolók személyiségét is árnyaltan ábrázolja. Az életrajzokat egykori újságcikkek és visszaemlékezések teszik teljessé, és gazdag képanyag is segíti a sportolók bemutatását.

Mindkét kötet az N. J. Pro Homine Alapítvány gondozásában jelent meg; sorozatszerkesztő: Vizváry Vilmos. Az érdeklődők a sorozat egyes darabjait megtalálják az Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben (Bp. IV., Berda J. u. 48.).

Athéntól Athénig

2002. szeptember 20-án az Újpesti Közművelődési Kör, dr. Hencsei Pál sporttörténész, valamint Borovitz Tamás, a MOB hagyományörző és -gyűjtőbizottság tagja, az egyéni gyűjtőszekció vezetője szervezésében, Athéntól Athénig címmel sporttörténeti kiállítás nyílt az Újpest Galériában (Bp. IV., Árpád út 66.). A kiállítás vendégeit Hock Zoltán, Újpest alpolgármestere köszöntötte. Megnyitóbeszédet mondott Aján Tamás, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság tagja, a Magyar Olimpiai Bizottság titkára. A kiállítás október 6-ig tekinthető meg.

„Újpest az új évezredben”

2002. augusztus 31-én sajtótájékoztató keretében került sor az „Újpest az új évezredben” című sajtópályázat eredményhirdetésére, amelyet Újpest Önkormányzata hirdetett meg az idei év tavaszán. A szakmai zsűri különdíjban részesítette Szöllősy Marianne-t, az Újpesti Helytörténeti Értesítőben megjelent riportjáiért.

Aschner Lipót-emléktábla

Az Újpesti Városnapok keretében – 2002. szeptember 1-jén –, nagyszámú érdeklődő jelenlétében került sor Aschner Lipótnak, az UTE elnökének, a Tungsram Rt. vezérigazgatójának emléktábla-avatására. A táblát – Tóth Dávid szobrászművész alkotását – az Újpesti Közművelődési Kör állíttatta és helyezte el az UTE Stadion főépületén. Az avatóünnepségen dr. Somos András, az Újpesti Közművelődési Kör ügyvivője mondott beszédet.